

UPRAVLJANJE POSJETITELJIMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA S POSEBNIM OSVRTOM NA PARK PRIRODE LONJSKO POLJE

Rendulić, Marta

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac
University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:035751>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-24**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied
Sciences - Institutional Repository](#)

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
ODJEL LOVSTVA I ZAŠTITE PRIRODE
STUDIJ LOVSTVA I ZAŠTITE PRIRODE

MARTA RENDULIĆ

**UPRAVLJANJE POSJETITELJIMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA S
POSEBNIM OSVRTOM NA PARK PRIRODE LONJSKO POLJE**

ZAVRŠNI RAD

KARLOVAC, 2024.

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
ODJEL LOVSTVA I ZAŠTITE PRIRODE
STUDIJ LOVSTVA I ZAŠTITE PRIRODE

MARTA RENDULIĆ

**UPRAVLJANJE POSJETITELJIMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA S
POSEBNIM OSVRTOM NA PARK PRIRODE LONJSKO POLJE**

ZAVRŠNI RAD

Mentor:
Dr.sc. Draženka Birkić, prof. struč.
studija

KARLOVAC, 2024.

ZAHVALE

Zahvaljujem se svojoj mentorici dr.sc. Draženki Birkić na strpljenju, mentorstvu i pomoći pri pisanju ovog završnog rada. Veliko hvala svim profesorima koji su mi prenijeli svoje znanje i trudili se uskočiti na bilo koji način. Također, zahvaljujem obitelji i prijateljima koji su bili uz mene kroz cijelo školovanje.

UPRAVLJANJE POSJETITELJIMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA S POSEBNIM OSVRTOM NA PARK PRIRODE LONJSKO POLJE

SAŽETAK

Nacionalni parkovi i drugi oblici zaštićenih područja osnivaju se u većoj ili manjoj mjeri u zemljama diljem svijeta kako bi osigurali dugoročno očuvanje prirodnih bogatstava i pridonijeli naporima za očuvanje biološke raznolikosti u cijelom svijetu, tako i u Republici Hrvatskoj. Primjenom koncepta održivog razvoja moguće je dalje razvijati nove turističke proizvode i unaprijediti postojeće turističke proizvode. Područje Parka prirode Lonjsko polje ima iznimnu važnost i priznatu međunarodnu zaštitu kroz Ramsarsku konvenciju koja se odnosi na zaštitu vlažnih područja od međunarodnog značaja, posebno kao staništa za ptice močvarice. Natura 2000 je ekološka mreža Europske unije koja obuhvaća područja važna za očuvanje određenih vrsta i staništa. Park prirode Lonjsko polje je dio ove mreže, što znači da su određene vrste ptica, biljaka i staništa unutar parka prepoznati kao važni za očuvanje na razini EU. Ova mreža promiče održivo korištenje prirodnih resursa i zaštitu biološke raznolikosti kroz integrirani pristup upravljanju. Upravljanje Parkom prirode Lonjsko polje u skladu s međunarodnom inicijativama osigurava da se turizam, gospodarske aktivnosti i svakodnevni život lokalnog stanovništva usklađuju s ciljevima očuvanja prirode na dugoročno održiv način.

Ključne riječi: održivi razvoj, turizam, zaštićena područja, upravljanje posjetiteljima, Park prirode Lonjsko polje

MANAGEMENT OF VISITORS IN PROTECTED AREAS WITH SPECIAL REFERENCE TO THE LONJSKO POLJE NATURE PARK

ABSTRACT

Protected areas, including national parks, are established worldwide to safeguard natural resources and biodiversity. In Croatia, Lonjsko Polje Nature Park holds international recognition and protection under the Ramsar Convention, emphasizing its role as a crucial wetland habitat for waterfowl. Moreover, it is integrated into the Natura 2000 network, an ecological initiative of the European Union aimed at conserving important species and habitats. This network operates with the goal of ensuring sustainable utilization of natural resources while prioritizing biodiversity conservation. The management of Lonjsko Polje Nature Park adheres to international standards, aiming to balance tourism, local economic activities, and the daily lives of residents with the objectives of nature preservation over the long term. This approach underscores the importance of integrating conservation efforts with sustainable development practices, thereby supporting biodiversity while promoting responsible tourism and community well-being.

Key words: sustainable development, tourism, protected areas, visitor management, Lonjsko Polje Nature Park

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. METODOLOGIJA	2
3. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA	3
3.1. Kategorije zaštićenih područja	3
3.2. Održivi turizam u zaštićenim područjima	5
3.2.1. Utjecaj turizma na zaštićena područja.....	6
3.3. Prihvatni kapaciteti u zaštićenim područjima	8
3.4. Upravljanje posjetiteljima u zaštićenim područjima	12
3.4.1. Primjeri iz prakse upravljanja zaštićenim područjima	17
4. PARK PRIRODE LONJSKO POLJE	18
4.1. Gestrateški položaj Parka prirode Lonjsko polje	18
4.2. Ekološka mreža Natura 2000 na području Parka prirode Lonjsko polje	21
4.3. Zonacija Parka prirode Lonjsko polje	22
4.4. Prirodna obilježja Parka prirode Lonjsko polje	25
4.5. Kulturna obilježja Parka prirode Lonjsko polje	28
4.5.1. Nepokretna kulturna baština Parka prirode Lonjsko polje.....	29
4.5.2. Pokretna kulturna baština Parka prirode Lonjsko polje	31
4.5.3. Nematerijalna kulturna baština Parka prirode Lonjsko polje.....	31
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	32
5.1. Opis istraživanja	32
5.2. Rezultati istraživanja i rasprava	34
6. ZAKLJUČAK	41
7. LITERATURA	44

POPIS PRILOGA

POPIS SLIKA

Slika 1. Stanje zaštićenih područja u RH	5
Slika 2. Smještaj Parka prirode Lonjsko polje u Hrvatskoj	20
Slika 3. Područje ekološke mreže HR2000416 Lonjsko polje	22
Slika 4. Upravljačka zonacija Parka prirode Lonjsko polje	23
Slika 5. Rasprostranjenost značajnih šumskih staništa na području PPLP	25
Slika 6. Čardaci u PPLP	30

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Brojnost posjetitelja u Parku prirode Lonjsko polje od 2017. do 2023. godine s obzirom na prijamne centre	33
---	----

POPIS TABLICA

Tablica 1. Maksimalni broj posjetitelja dnevno po stazama u Parku prirode Lonjsko polje	39
---	----

1. UVOD

Park prirode Lonjsko polje jedno je od najvažnijih zaštićenih područja u Hrvatskoj, poznato po svojoj bogatoj biološkoj raznolikosti i jedinstvenom kulturnom naslijeđu. S obzirom na sve veći broj posjetitelja, potrebno je implementirati učinkovit sustav upravljanja posjetiteljima kako bi se očuvale prirodne vrijednosti i omogućilo održivo korištenje prostora. Razvoj turizma u zaštićenim područjima donosi izazove u vidu očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti tih prostora, dok se istovremeno nastoji udovoljiti svim zahtjevima. Cilj ovog rada bio je istražiti teorijske postavke sustava upravljanja posjetiteljima u zaštićenim područjima i učinkovitost sustava upravljanja posjetiteljima u Parku prirode Lonjsko polje te analizirati podatke o brojnosti posjetitelja prije i nakon implementacije novog sustava.

Rad je tematski podijeljen na šest poglavlja. Prvo poglavlje rada je uvod u kojem je prikazan cilj rada i sažeta je njegova struktura. Drugo poglavlje odnosi se na metodologiju rada, tehnike pisanja i metode istraživanja. Treće poglavlje prikazuje održivi razvoj turizma u zaštićenim područjima, s podnaslovima kategorizacije, održivog turizma i njegovog utjecaja, prihvatnim kapacitetima i upravljanjem posjetiteljima. Četvrto poglavlje prikazuje Park prirode Lonjsko polje, njegov geostrateški položaj, ekološku mrežu Naturu 2000, zonaciju, prirodna i kulturna obilježja s nepokretnom, pokretnom i nematerijalnom baštinom Parka prirode Lonjsko polje. Peto poglavlje odnosi se na rezultate istraživanja, odnosno opisan sustav posjećivanja Parka prirode Lonjsko polje i upravljanje posjetiteljima. Šesto poglavlje odnosi se na zaključak u kojem je kratko i jasno sažeta cjelokupna problematika upravljanja, kako samim Parkom prirode Lonjsko polje, tako i sustavom upravljanja posjetiteljima u Parku prirode Lonjsko polje.

2. METODOLOGIJA

Ovaj završni rad temelji se na korištenju znanstveno-istraživačkih metoda za analizu i prikaz rezultata istraživanja. Metoda istraživanja koja je korištena je metoda desk research, odnosno istraživanje za stolom, pri čemu su prikupljeni podaci iz sekundarnih izvora. Istraživanje je obuhvatilo pretragu relevantnih znanstvenih baza podataka, stručne i znanstvene literature, te internetskih stranica koje se bave upravljanjem posjetiteljima u zaštićenim područjima, s posebnim naglaskom na Park prirode Lonjsko polje. Pretraživanje je provedeno kroz različite relevantne znanstvene baze podataka, relevantnu stručnu i akademsku literaturu, kao i primjenjive internetske resurse u vlasništvu Parka prirode Lonjsko polje poput: Plana upravljanja Parkom prirode Lonjsko polje, Studija upravljanja posjetiteljima, Prostornog plana te godišnja izvješća Parka prirode Lonjsko polje.

Rezultati, koji se odnose na brojnosti posjetitelja Parku prirode Lonjsko polje, temelje se na podacima dobivenim od uprave Parka prirode Lonjsko polje. Za obradu prikupljenih podataka korištene su metode analize i sinteze, koje su omogućile sustavno proučavanje i integraciju relevantnih informacija. Također su primijenjene metode deskripcije, kompilacije i deskriptivne obrade statističkih podataka.

3. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

U nastavku ovog poglavlja bit će analizirani pozitivni i negativni utjecaji turizma u zaštićenim područjima. Polazeći od činjenice da turizam igra važnu ulogu u gospodarskom razvoju, kako na lokalnoj, tako i na regionalnoj i nacionalnoj razini, postavlja se pitanje njegovog utjecaja na prirodna staništa i bioraznolikost. Nekontrolirani rast i razvoj turizma mogu dovesti do degradacije prirodnih resursa, posebno u zaštićenim područjima. Stoga će u nastavku biti razmotreni različiti aspekti tih utjecaja, s naglaskom na izazove koje turizam donosi za očuvanje prirodne baštine i održivost zaštićenih ekosustava.

3.1. Kategorije zaštićenih područja

Zakon o zaštiti prirode (ANONYMOUS, 2023a) u Hrvatskoj usklađen je s IUCN-ovim kategorijama zaštićenih područja kako bi se osigurala dosljednost u očuvanju prirode i upravljanju zaštićenim prostorima. Ovih devet kategorija omogućuju preciznu kategorizaciju zaštićenih područja prema njihovim specifičnim ciljevima zaštite i razini ljudskog utjecaja (ANONYMOUS, 2023a). To su:

- 1) Strogi rezervat (IUCN kategorija Ia) – područje stroge zaštite prirode koje je namijenjeno očuvanju prirodnih procesa u stanju nepromijenjenom ljudskim utjecajem. Javni je pristup ograničen ili zabranjen (ANONYMOUS, 2018a);
- 2) Nacionalni park (IUCN kategorija II) – prostrano prirodno područje sa značajnim ekosustavima, vrstama i prirodnim fenomenima. Cilj je očuvanje prirodne raznolikosti, omogućavanje edukacije i rekreacije (ANONYMOUS, 2018a);
- 3) Posebni rezervat (IUCN kategorija IV) – područje od izuzetne vrijednosti zbog specifičnih prirodnih fenomena ili biološke raznolikosti. Često uključuje rijetke ili ugrožene vrste i ekosustave, te je osobitog znanstvenog (ANONYMOUS, 2018a);
- 4) Park prirode (IUCN kategorija V) – veliko prirodno područje s ekološkim, krajobraznim i kulturnim vrijednostima. Namijenjeno je očuvanju krajobraza i rekreaciji, uz održivo korištenje prirodnih resursa (ANONYMOUS, 2018a);

- 5) Regionalni park (IUCN kategorija V) – sličan parku prirode, s naglaskom na regionalne specifičnosti i kulturne krajobrazne. Cilj je održivo upravljanje i očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti regije (ANONYMOUS, 2018a);
- 6) Spomenik prirode (IUCN kategorija III) – manje područje ili pojedinačni prirodni fenomen od izuzetne vrijednosti, kao što su geološke formacije ili staništa rijetkih vrsta (ANONYMOUS, 2018a);
- 7) Značajni krajobraz (IUCN kategorija V) – područje s izraženim estetskim, ekološkim i kulturnim vrijednostima. Očuvanje se temelji na održavanju i tradicionalnim korištenju prostora (ANONYMOUS, 2018a);
- 8) Park – šuma (IUCN kategorija V) – šumsko područje koje se održava za rekreaciju i očuvanje prirodne vegetacije. Cilj je očuvanje biološke raznolikosti i pružanje prostora za odmor i edukaciju (ANONYMOUS, 2018a);
- 9) Spomenik parkovne arhitekture (IUCN kategorija V) – područje ili objekti parkovne arhitekture koji imaju značajnu kulturnu, povijesnu ili umjetničku vrijednost. Cilj je očuvanje i održavanje tih objekata (ANONYMOUS, 2018a).

Zakonom o zaštiti prirode (ANONYMOUS, 2023a) Republike Hrvatske zaštićeno je ukupno 410 područja, koja zajedno obuhvaćaju površinu od 819,378.48 hektara. To čini oko 9.3% ukupnog teritorija Republike Hrvatske. Ova zaštićena područja imaju za cilj očuvanje biološke raznolikosti, pejzažne vrijednosti, te drugih prirodnih i kulturnih vrijednosti koje su od nacionalnog i međunarodnog značaja (ANONYMOUS, 2022a).

Slika 1. Stanje zaštićenih područja u RH

(Izvor - ANONYMOUS, 2018b)

3.2. Održivi turizam u zaštićenim područjima

Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj igraju značajnu ulogu u očuvanju prirodne i kulturne baštine, te predstavljaju značajne tržišne marke koje privlače turiste iz cijelog svijeta. Međutim, gospodarske djelatnosti i izgradnja nisu dozvoljene u svim kategorijama zaštićenih područja. Ovisno o stupnju zaštite, neka područja mogu omogućavati održivo korištenje prirodnih resursa, dok su u drugim potpuno zabranjene bilo kakve intervencije koje bi mogle narušiti prirodno stanje i ekološku ravnotežu. Stoga je važno da se turizam i druge gospodarske aktivnosti u ovim područjima provode na održiv način koji neće ugroziti njihove temeljne vrijednosti. Svako zaštićeno područje prepoznatljiva su po svojoj netaknutoj prirodi i kulturnoj baštini, što ih čini atraktivnim destinacijama za turiste. Ova područja puna su visokokvalitetnih turističkih mogućnosti, uključujući ekoturizam, kulturni turizam, avanturističke aktivnosti i edukativne programe (WEAWER, 2006).

Turizam u zaštićenim područjima nužan je u očuvanju prirode i poticanju održivog razvoja lokalne zajednice. Na gospodarskom planu, turizam donosi značajne koristi cijeloj regiji kroz potrošnju posjetitelja koji dolaze upravo zbog zaštićenih područja. Kroz kupnju ulaznica za parkove, posjetitelji direktno financiraju zaštitu tih područja. Nadalje, korištenjem lokalnih proizvoda i usluga, posjetitelji potiču gospodarstvo cijelog okolnog područja (WEAWER, 2006).

Ključne karakteristike održivog turizma u zaštićenim područjima uključuju:

- Visoka razina zadovoljstva posjetitelja – osiguravanje kvalitetnih turističkih iskustava koja su u skladu s prirodnim i kulturnim vrijednostima destinacije.
- Edukacija i podizanje svijesti – informiranje posjetitelja o pitanjima održivosti kako bi razumjeli važnost očuvanja okoliša i kulturnih dobara te doprinosili održivim praksama.
- Promocija održivog turizma – poticanje posjetitelja da prakticiraju održive navike tijekom putovanja, kao što su smanjenje potrošnje resursa, podrška lokalnoj ekonomiji i poštivanje kulturnih običaja.
- Uključenost lokalnog stanovništva – osiguravanje da lokalno stanovništvo ima koristi od turizma kroz zapošljavanje, razvoj malih poduzeća i očuvanje tradicionalnih znanja i vještina.
- Monitoring i evaluacija – redovito praćenje utjecaja turizma na okoliš i zajednicu te prilagodba strategija kako bi se minimizirali negativni utjecaji (WEAWER, 2006).

Uz ekonomske benefite, turizam u zaštićenim područjima često potiče pozitivan stav, povoljan način promišljanja i podršku lokalne zajednice prema očuvanju prirode. Također, posjetitelji se često uključuju u edukacijske aktivnosti i volonterske programe, što dodatno doprinosi očuvanju i razumijevanju važnosti zaštićenih područja. Kako bi se osiguralo očuvanje jedinstvenosti, ključno je ograničiti izgradnju smještaja u zaštićenim područjima. Provođenjem ograničenja smještajnih kapaciteta može se učinkovito spriječiti degradacija okoliša uzrokovanu pretjeranom izgradnjom. Stoga je bitno da prioritet bude ka razvoju ekološki prihvatljivih objekata i infrastrukture koji imaju minimalan utjecaj na okoliš (WEAWER, 2006).

3.2.1. Utjecaj turizma na zaštićena područja

Razvoj zaštite prirode i turizma paralelno se odvija od vremena kada su industrijalizacija, promet i urbanizacija dosegli viši stupanj (VUKALOVIĆ, 2016).

Ekološki vrijedni i prirodno atraktivni objekti postaju sve traženiji turistički motivi, a istovremeno se stavljaju pod zaštitu kako bi se očuvali za buduće generacije. Međutim, često dolazi do sukoba između zaštite prirode i turizma zbog različitih interesa i prioriteta. Turizam u zaštićenim područjima može donijeti brojne prednosti, ali i izazvati ozbiljne negativne posljedice. Važno je razumjeti različite vrste utjecaja koje turizam može imati kako bi se moglo pravilno upravljati i minimizirati štetni učinci. Postoje tri utjecaja turizma: utjecaj na okoliš, ekonomski utjecaj i utjecaj na društvo (VUKALOVIĆ, 2016).

Pozitivne strane utjecaja na okoliš su: prihodi od turizma koji se mogu koristiti za financiranje zaštite i očuvanja zaštićenih područja, stvara se veće uvažavanje prirode, te se podiže svijest i kontakt s prirodom i zaštićenim područjima kako bi posjetitelji postali svjesniji vrijednosti prirodnih resursa i važnosti njihove zaštite kroz edukativne programe i interpretacije koje nude zaštićena područja. Pozitivne strane ekonomskih utjecaja očituju se kroz prihode koji se mogu koristiti za daljnje očuvanje prirodnih područja; otvaraju se nova radna mjesta i povećava se dohodak lokalnog stanovništva kroz različite turističke aktivnosti i usluge, potiče se osnivanje novih poduzeća (smještajni objekti, restorani), može se poboljšati infrastruktura (ceste, vodovod, sanitarni objekti), povećanje potražnje za lokalne proizvode i usluge, što pomaže u očuvanju tradicionalnih zanata. Utjecaji koji pozitivno utječu na društvo i lokalnu zajednicu su: poboljšanje životnog standarda lokalnog stanovništva kroz povećanje prihoda kao i promicanje lokalne kulture i tradicije (VUKALOVIĆ, 2016).

Uz pozitivne utjecaje, tu su i negativni biofizički utjecaji: povećani broj posjetitelja uzrokuje onečišćenje i veću potrošnju vode i onečišćenje zraka što djeluje negativno na cijeli ekosustav zaštićenog područja; izgradnja infrastrukture može trajno promijeniti krajolik i ugroziti prirodne ljepote; povećana potrošnja energije, fosilnih goriva, povećava emisiju stakleničkih plinova; izgradnja turističke infrastrukture i povećana ljudska aktivnost mogu uništiti staništa biljnih i životinjskih vrsta; nenamjerno unošenje invazivnih vrsta životinja i biljaka, što može narušiti ekološku ravnotežu; lov, ribolov, prometne nesreće i širenje bolesti putem invazivnih vrsta mogu ozbiljno ugroziti životinjske populacije; vandalizam smanjuje ekološku vrijednost i estetiku zaštićenog područja (VUKALOVIĆ, 2016).

Negativni društveni utjecaji dovode do promjene u kulturi pri čemu lokalno stanovništvo može usvojiti ponašanja i običaje turista, što može dovesti do gubitka kulturnog identiteta; porast kriminalnih aktivnosti i komercijalizacije (VUKALOVIĆ, 2016). S aspekta ekonomije, iako turizam stvara radna mjesta, ta mjesta mogu biti slabo plaćena ili osoblje može biti nedovoljno kvalificirano što demotivira i stvara nezadovoljstvo u radnom okruženju; mnogi poslovi su sezonski što dovodi do nestabilnosti prihoda. Kako bi se minimalizirali ovi negativni utjecaji, potrebno je primjenjivati načela održivog razvoja pri planiranju i upravljanju turističkim aktivnostima, ograničiti broj posjetitelja kako bi se smanjio pritisak na okoliš, educirati turiste o važnosti očuvanja prirodnih resursa i odgovornog ponašanja, nastaviti izgrađivati, ali infrastrukturu koja je ekološki prihvatljiva i održiva, uključivati lokalnu zajednicu u proces donošenja odluka i planiranja turizma kako bi se osigurala njihova podrška i sudjelovanje, uvesti mjere za kontrolu zagađenja vode, zraka i tla te adekvatno odlaganje otpada, implementirati mjere za zaštitu i očuvanje staništa biljnih i životinjskih vrsta, stalno pratiti i evaluirati utjecaje turizma kako bi se identificirali problemi i pravovremeno poduzele korektivne mjere. Balansiranje između pozitivnih i negativnih učinaka turizma zahtijeva stalnu pažnju, prilagodbu i suradnju svih uključenih dionika kako bi se osigurao održivi razvoj i očuvanje zaštićenih područja (VUKALOVIĆ, 2016).

Iako turizam nosi sa sobom rizike za okoliš, uprave razvijaju turizam u zaštićenim područjima zbog značajnih ekonomskih, društvenih i ekoloških koristi. Ključno je implementirati mjere održivog upravljanja kako bi se negativni učinci minimizirali, a koristi maksimizirale. Pravilno planiranje, edukacija, ulaganje u održivu infrastrukturu i suradnja s lokalnim zajednicama mogu osigurati da turizam doprinese očuvanju i dugoročnom razvoju zaštićenih područja (VUKALOVIĆ, 2016).

3.3. Prihvatni kapaciteti u zaštićenim područjima

Prihvatni kapacitet u turizmu predstavlja maksimalan broj posjetitelja koji turistička destinacija može primiti bez degradacije okoliša, smanjenja kvalitete posjetiteljskog iskustva ili negativnog utjecaja na lokalnu zajednicu. U procjeni utjecaja turizma, ključni pokazatelji stanja u prostoru od velike su važnosti za razvoj održivog turizma. Ovi pokazatelji dijele se na dvije osnovne grupe: neobnovljive i promjenjive pokazatelje.

Neobnovljivi pokazatelji predstavljaju trajno zadane parametre koje je nemoguće mijenjati, poput prirodnih resursa, geografskih karakteristika i bioraznolikosti. Ovi pokazatelji trebaju biti uzeti u obzir kao polazišna osnova prilikom planiranja svakog budućeg razvoja turizma, jer njihov neodgovarajući tretman može rezultirati trajnim oštećenjima okoliša. Stoga je nužno primijeniti odgovarajuće mjere kako bi se očuvala njihova vrijednost i funkcionalnost u kontekstu turističkog razvoja (PEETERS i sur., 2018). Oni uključuju:

1) Prostorne/ fizičke komponente

- Veličina područja – površina dostupna za turističke aktivnosti
- Nosivost staza i infrastrukture – kapacitet staza, puteva i drugih fizičkih struktura da podnesu određeni broj posjetitelja bez oštećenja

2) Ekološke komponente

- Stanje ekosustava – zdravlje i otpornost lokalnih ekosustava na turističke aktivnosti
- Biološka raznolikost – prisutnost i očuvanje rijetkih ili ugroženih vrsta
- Kvaliteta zraka i vode – kapacitet okoliša da podnese dodatno opterećenje bez narušavanja kvalitete zraka i vode (PEETERS i sur., 2018).

Promjenjivi (fleksibilni) pokazatelji odnose se na uvjete u destinaciji koji se mogu prilagoditi i mijenjati s obzirom na potrebe i ciljeve turističkog razvoja. Za razliku od neobnovljivih pokazatelja, promjenjivi pokazatelji pružaju mogućnost optimizacije turističkih aktivnosti, uzimajući u obzir potencijalne pritiske na okoliš i potrebe lokalne zajednice. (PEETERS i sur., 2018). Oni uključuju:

1) Infrastrukturna komponenta

- Kapacitet smještajnih objekata – broj i kapacitet hotela, apartmana, kampova i drugih smještajnih objekata
- Transportna infrastruktura – kvaliteta i kapacitet prometnica, javnog prijevoza, parkinga i drugih transportnih sredstava
- Komunalna infrastruktura – kapacitet vodovoda, kanalizacije, opskrbe električnom energijom i gospodarenja otpadom

2) Socio-kulturna komponenta

- Lokalna zajednica – stavovi i percepcije lokalnog stanovništva prema turizmu i turistima

- Kulturna baština – stupanj očuvanosti i kapacitet za prihvata posjetitelja u kulturno-povijesnim lokalitetima
- Društvene usluge – dostupnost zdravstvenih, sigurnosnih i drugih usluga za posjetitelje

3) Političko-ekonomska komponenta

- Regularni okvir – zakoni, propisi i politike koje reguliraju turističke aktivnosti i zaštitu okoliša
- Ekonomski uvjeti – ekonomija destinacije, uključujući troškove života, cijene usluga i razinu investicija u turizam
- Financijska podrška – dostupnost sredstava za razvoj i održavanje turističke infrastrukture i promocije (PEETERS i sur., 2018).

Kombinacija neobnovljivih i promjenjivih pokazatelja pruža sveobuhvatan okvir za procjenu prihvatnog kapaciteta turističkih destinacija. Analizom trenutnog stanja pokazatelja mogu se identificirati područja koja su pod pritiskom ili imaju neiskorišten potencijal. Korištenjem podataka pokazatelja formuliraju se planovi upravljanja kapacitetima koji uključuju ograničenja za posjetitelje, poštovanje građevinskih propisa i poboljšanje infrastrukture. Kako bi se učinkovito upravljalo porastom broja turista, mogu se implementirati strategije za regulaciju broja posjetitelja, njihovo educiranje o odgovornom ponašanju i usmjeravanje prema područjima s manje gužve unutar destinacije. Kontinuiranim praćenjem ključnih pokazatelja izvršavaju se prilagodbe kako bi se osigurala skladna ravnoteža između turizma i očuvanja okoliša, omogućujući prilagodbu strategija i mjera po potrebi (PEETERS i sur., 2018).

Zaštićena područja, uključujući nacionalne parkove, uspostavljeni su diljem svijeta kako bi se osigurala dugoročna zaštita prirodnih resursa i pridonijelo očuvanju biološke raznolikosti na globalnoj razini. Na Svjetskom kongresu parkova (World Parks Congress) održanom 2003. godine u Durbanu, delegati su istaknuli važnost uvažavanja "granica prirodnih sustava i nosivog kapaciteta za različite aktivnosti" u akcijskim planovima za zaštitu okoliša. To znači da je neophodno prepoznati i poštovati kapacitet ekosustava da podnese određene turističke aktivnosti, bez ugrožavanja njegove održivosti i bioraznolikosti.

Smjernice prihvatnog kapaciteta okoliša za posjetitelje stoga su ključne preventivne mjere za očuvanje prirodnih resursa zaštićenih područja. Prihvatni kapacitet okoliša za posjetitelje je ključan za očuvanje prirode zaštićenih područja. Primjena smjernica prihvatnog kapaciteta osigurava da se turističke aktivnosti odvijaju u granicama koje ne štete prirodnim sustavima. Dobro upravljanje pomaže u smanjenju negativnih utjecaja turizma, očuvanju biološke raznolikosti i održivom razvoju lokalnih zajednica. To uključuje razvoj preventivnih mjera, edukaciju posjetitelja i kontinuirano praćenje stanja okoliša. Na taj način, zaštićena područja mogu dugoročno zadržati svoju ekološku i kulturnu vrijednost te pridonijeti globalnim naporima u očuvanju biološke raznolikosti (PEETERS i sur., 2018).

Izazovi u primjeni pristupa održivog turizma zaista mogu biti značajni i uključuju nekoliko ključnih elemenata:

- Obuka zaposlenika – implementacija održivih praksi zahtijeva educiranje zaposlenika kako bi razumjeli principe održivosti i bili sposobni primjenjivati ih u praksi. Nedostatak obuke može rezultirati neefikasnim ili čak kontraproduktivnim mjerama.
- Financijska sredstva – održavanje i implementacija održivih inicijativa može zahtijevati značajna financijska ulaganja, kao i stalno financiranje za održavanje infrastrukture i edukativnih programa. Nedostatak financijskih sredstava može ograničiti mogućnosti razvoja održivog turizma.
- Vrijeme za implementaciju – promjene prema održivom turizmu često zahtijevaju dugotrajnu implementaciju i postepeno prilagođavanje. Brze promjene nisu uvijek moguće zbog različitih ograničenja i procedura.
- Nedostatak znanja o stvarnom utjecaju – često postoji nedostatak detaljnih podataka ili pouzdanih metoda za mjerenje stvarnog utjecaja posjetitelja na okoliš i zajednicu. To može dovesti do subjektivnih procjena ili donošenja odluka na temelju ograničenih informacija.
- Nepoduzimanje adekvatnog upravljanja – iako postoje jasno mjerljive granice negativnog utjecaja posjetitelja, ponekad se upravljanje ne poduzima adekvatno. To može biti zbog nedostatka osoblja, nevoljkosti menadžmenta da se suoči s teškim odlukama ili drugih internih izazova unutar organizacije (PEETERS i sur., 2018).

Za rješavanje ovih izazova ključno je kontinuirano obrazovanje i podrška zaposlenika, osiguravanje stabilnog financiranja, postepena implementacija održivih praksi uz podršku svih relevantnih dionika te poboljšanje sustava praćenja i evaluacije utjecaja turizma. Također je važno da upravljanje prepozna potrebu za održivim pristupima te da se aktivno angažira u donošenju odluka koje će doprinijeti dugoročnoj održivosti destinacija (PEETERS i sur., 2018).

3.4. Upravljanje posjetiteljima u zaštićenim područjima

Upravljanje posjetiteljima odnosi se na planiranje i provedbu strategija koje kontroliraju i usmjeravaju posjetitelje u turističkim područjima, s ciljem očuvanja prirodnih i kulturnih resursa, povećanja zadovoljstva posjetitelja i održivog razvoja lokalnih zajednica. Ovaj proces uključuje razne aktivnosti i mjere koje osiguravaju da posjetitelji ne ugrožavaju okoliš ili kvalitetu života lokalnog stanovništva (MARTINIĆ, 2010). Evo nekoliko ključnih aspekata upravljanja posjetiteljima u zaštićenim područjima:

- Kontrola broja posjetitelja – ograničavanje broja posjetitelja u određenim područjima kako bi se spriječilo prekomjerno opterećenje okoliša i infrastrukture.
- Edukacija posjetitelja – informiranje posjetitelja o pravilima ponašanja, važnosti očuvanja prirodnih i kulturnih resursa te poticanje na odgovorno ponašanje tijekom posjeta.
- Razvoj infrastrukture – izgradnja i održavanje infrastrukture koja može podnijeti broj posjetitelja bez negativnog utjecaja na okoliš, kao što su pješačke staze, centri za posjetitelje, sanitarni čvorovi i slično.
- Prostorno planiranje – dizajniranje turističkih ruta i postavljanje signalizacije koja usmjerava posjetitelje na sigurne i manje osjetljive dijelove zaštićenih područja.
- Praćenje i evaluacija – redovito praćenje posjetiteljskog prometa, utjecaja na okoliš i zadovoljstva posjetitelja kako bi se prilagodile strategije upravljanja prema potrebi.
- Suradnja s lokalnom zajednicom – angažiranje lokalnog stanovništva u procesima planiranja i implementacije kako bi se osigurala njihova podrška i sudjelovanje u održivom razvoju turizma (MARTINIĆ, 2010).

Preusmjeravanje posjetitelja na šire područje zaštićenog prostora je strategija koja se koristi kako bi se smanjilo opterećenje na ključne, jedinstvene atrakcije i osiguralo očuvanje tih resursa.

Ova metoda pomaže u ravnomjernijem raspoređivanju posjetitelja, čime se smanjuje pritisak na najposjećenije dijelove zaštićenog područja (MARTINIĆ, 2010). To se može postići na nekoliko nabrojanih strategija:

Planiranje i razvoj strategija, razumijevanje posjetiteljske dinamike, postavljanje ciljeva ključni su za učinkovito upravljanje posjetiteljima u zaštićenim područjima. Potrebno je razviti jasnu viziju i misiju za zaštićeno područje, koja uključuje ciljeve očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti, te pružanje kvalitetnog iskustva posjetiteljima, te uz to primjenjivati zakone i propise koji reguliraju upravljanje posjetiteljima u zaštićenim područjima. Kako bi se razvijao plan upravljanja, potrebno je analizirati stanje i procijeniti trenutna situacija, uključujući stanje okoliša, infrastrukture, posjetiteljskog prometa i socio-ekonomski aspekti. Provođenjem monitoringa stanja okoliša kako bi se identificirali potencijalni problemi i promjene, uz to, analizirati kada i gdje posjetitelji dolaze, koliko dugo ostaju i koje aktivnosti preferiraju. Identificirati potencijalne prijetnje i razviti strategije za upravljanje kriznim situacijama i nepredviđenim događajima. Uz redovito provođenje evaluacije za procjenu učinkovitosti strategija i prilagođavanja prema potrebi, integriran pristup koji uključuje analizu podataka, postavljanje jasnih ciljeva i razvoj sveobuhvatnih strategija može značajno poboljšati upravljanje i očuvanje zaštićenih područja (MARTINIĆ, 2010).

Regulacija i kontrola posjeta jedna je od ključnih strategija u upravljanju posjetiteljima u zaštićenim područjima. Ona pomaže u smanjenju negativnih društvenih i biofizičkih utjecaja koje velike grupe mogu imati na osjetljive ekosustave i kulturne lokalitete. Manji broj posjetitelja istovremeno smanjuje poremećaj i stres kod divljih životinja, omogućujući im normalno ponašanje i očuvanje populacija. Manje grupe smanjuju fizičko oštećenje staništa, poput gaženja vegetacije ili erozije tla. Omogućen je intimniji i osobniji doživljaj prirodnih i kulturnih atrakcija, poboljšavajući ukupno iskustvo posjetitelja. Vodiči mogu pružiti više pažnje i bolje informacije kada rade s manjim grupama (MARTINIĆ, 2010).

Promocija alternativnih atrakcija u zaštićenim područjima je važna strategija za smanjenje pritiska na najpopularnija mjesta, a u isto vrijeme ravnomjernije raspoređivanje posjetitelja, kroz promotivne kampanje, vodiče i informativne materijale. Uključiti se mogu lokalni vodiči i stručnjaci koji pružaju informacije o skrivenim draguljima zaštićenog područja. To mogu biti skrivene staze, manje poznati vidikovci, povijesna mjesta, kulturni lokaliteti i prirodni fenomeni.

Kako bi se razvio sadržaj za promociju potrebno je izraditi vodiče i brošure koji ističu alternativnu atrakciju, uključujući detaljne informacije, karte, fotografije i zanimljive činjenice. Korištenjem web stranica, društvenih mreža i newslettera za promociju, objavljivanje članka, suradnja s medijima, blogerima kako bi se povećavala vidljivost tih manje posjećenih atrakcija. Kroz pažljivo planiranje, edukaciju posjetitelja, suradnju s lokalnim zajednicama i učinkovite promotivne kampanje, moguće je ravnomjernije rasporediti posjetitelje i smanjiti pritisak na popularne destinacije (MARTINIĆ, 2010).

Sezonsko ili vremensko ograničenje razine uporabe u zaštićenim područjima odnosi se na izravno ograničenje broja osoba koje mogu ući u ta područja tijekom razdoblja visoke potražnje. Ova strategija se često primjenjuje u aktivnostima poput pješaćenja u divljini, vožnje kanuom i posjete kulturno-povijesnim lokalitetima. Prednosti sezonskih ograničenja je zapravo očuvanje ekosustava i prirodnih resursa jer se ograničenjem broja posjetitelja smanjuje pritisak na osjetljive ekosustave, eroziju, zagađenje i ostale negativne učinke na okoliš. Smanjenjem posjetitelja pospješuje se mirniji i autentičniji doživljaj, ali pomaže pri izbjegavanju prekomjernih gužvi koje mog biti neugodne i opasne. Iako se može pretpostaviti da pojam „zaštićeno“ podrazumijeva zabranu svih aktivnosti, zaštićena područja se danas smatraju idealnim mjestima za razvoj ekoturizma i zadovoljavanje potreba specifičnih segmenata turističkog tržišta (MARTINIĆ, 2010).

Rezervacija prije posjete zaštićenim područjima omogućava učinkovito upravljanje brojem posjetitelja, čime se smanjuje preopterećenje i optimizira iskustvo svakog posjetitelja. Rezervacija pomaže u održavanju kontroliranog broja posjetitelja, čime se izbjegava prekomjerna gužva koja može negativno utjecati na okoliš i posjetiteljsko iskustvo. Posjetitelji mogu planirati svoju posjetu unaprijed, osiguravajući ulaz i izbjegavajući neugodnosti zbog prepunjenosti. Uz razvoj tehnologije, pomoću mobilnih aplikacija i web stranica, svaki posjetitelj, čovjek koji planira posjetiti bilo koju lokaciju, može rezervirati svoj posjet. Primjena ove metode može značajno doprinijeti održivom turizmu i očuvanju vrijednih lokaliteta za buduće generacije (MARTINIĆ, 2010).

Fizičke prepreke predstavljaju jedan od ključnih alata u upravljanju posjetiteljima unutar zaštićenih područja. Ograde mogu spriječiti posjetitelje da uđu u područja gdje se nalaze rijetke ili ugrožene biljne vrste, čime se smanjuje rizik od gaženja ili branja tih biljaka.

Smanjuje se vandalizam jer barijere mogu otežati pristup posjetiteljima do osjetljivih ili povijesno značajnih objekata. Cilj im je ograničiti kretanje posjetitelja kako bi se zaštitili osjetljivi ekosustavi i kulturni lokaliteti, smanjio vandalizam i očuvao prirodni i kulturni integritet područja. Unatoč nekim manama, poput smanjenja slobode kretanja i troškova izgradnje i održavanja, pažljivo planiranje, dizajn i održavanje fizičkih prepreka mogu značajno doprinijeti očuvanju prirodnih i kulturnih resursa te osiguravanju kvalitetnog posjetiteljskog iskustva (MARTINIĆ, 2010).

Edukacija posjetitelja, informiranje i promocija odgovornog ponašanja u zaštićenim područjima ključni su za očuvanje prirodnih resursa i osiguranje pozitivnog iskustva za sve posjetitelje. Kroz informiranje i obrazovanje, posjetitelji mogu bolje razumjeti važnost očuvanja okoliša i prilagoditi svoje ponašanje kako bi minimizirali negativne utjecaje. Informativni centri trebaju pružati detaljne informacije o prirodnim i kulturnim vrijednostima zaštićenog područja (informacije o flori, fauni, ekosustavima i specifičnostima područja), te koristiti interaktivne elemente (multimedijski prikazi, virtualne ture i edukativne igre) za angažiranje posjetitelja i poboljšanje njihovog razumijevanja. Duž staza i na ključnim lokacijama postaviti ploče koje pružaju informacije o prirodnim značajkama s pravilima ponašanja, a oznake bi trebale sadržavati uvjete o sigurnom ponašanju, očuvanju okoliša i poštivanju zaštićene flore i faune. Pružiti edukativne radionice i seminare o temama kao što su biologija, ekologija, očuvanje prirode i održivi turizam. Distribuirati brošure i vodiče koji sadrže pravila ponašanja, savjete za očuvanje okoliša i informacije o značaju očuvanja prirode i postaviti postere i letke na ulazima i ključnim točkama za pružanje informacija o pravilima ponašanja. Osigurati signale koji upozoravaju na potencijalne opasnosti (MARTINIĆ, 2010).

Razvoj infrastrukture u zaštićenim područjima zahtijeva pažljivo planiranje kako bi se uravnotežili interesi očuvanja prirode i potreba za unapređenjem posjetiteljskog iskustva. Efikasan razvoj infrastrukture može poboljšati pristup, povećati obrazovanje i povećati zadovoljstvo posjetitelja, dok minimizira negativan utjecaj na okoliš. Važno je provesti procjenu utjecaja na okoliš (EIA – Enery Information Administration) kako bi se identificirali potencijalni utjecaji na okoliš i razvili planovi za minimiziranje štete i razviti sveobuhvatan plan koji uključuje smjernice za održivi razvoj infrastrukture, identifikaciju ključnih lokacija i prioriteta za izgradnju. Projektirati staze koje izbjegavaju osjetljiva područja i minimiziraju eroziju i trebaju biti jasno označene i održavane kako bi se smanjio negativan utjecaj na okoliš.

Postaviti vidikovce na strateškim lokacijama koje nude predivne poglede i održavati ih kako bi se osigurala sigurnost posjetitelja i očuvala infrastruktura. Izgraditi i održavati pristupne ceste i parkirališta blizu ulaza u zaštićena područja kako bi se olakšao pristup i smanjio promet unutar samog područja. Postaviti jasne oznake i putokaze koji vode posjetitelje do glavnih atrakcija i informiraju ih o pravilima ponašanja. Koristiti solarne panele, energetske učinkovite rasvjetne sustave i druge zelene tehnologije za smanjenje energetske potrošnje (MARTINIĆ, 2010).

Tehnološka rješenja igraju ključnu ulogu u učinkovitom upravljanju posjetiteljima u zaštićenim područjima. Mobilne aplikacije, senzori i kamere omogućuju bolje praćenje posjetitelja, poboljšanje sigurnosti i očuvanje prirodnih resursa. Mobilne aplikacije mogu pružiti detaljne karte zaštićenih područja, uključujući staze, vidikovce i ključne točke interesa. Navigacijske značajke pomažu posjetiteljima da se orijentiraju i prate svoj put. Aplikacije mogu omogućiti posjetiteljima da rezerviraju ulaznice ili ture, čime se pomaže u reguliranju broja posjetitelja i smanjenju prenapučenosti. Postaviti senzore uz staze i ključne lokacije za praćenje broja posjetitelja i njihovih kretanja. To može pomoći u analizi obrazaca posjeta i prepoznavanju područja s visokim opterećenjem. Koristiti senzore za detekciju neovlaštenog ulaza ili aktivnosti u osjetljivim područjima, kao što su staništa divljih životinja. Postaviti senzore za otkrivanje požara, poplava ili drugih prirodnih prijetnji kako bi se brzo reagiralo na potencijalne opasnosti. Senzori mogu slati automatske upozorenja posjetiteljima i osoblju o promjenama ili opasnostima u stvarnom vremenu. Postaviti kamere na ključnim lokacijama za nadzor posjetitelja i područja. To omogućuje identificiranje područja s visokim prometom i može pomoći u prevenciji vandalizma i kršenja pravila. Isto tako, kamere za praćenje divljih životinja u njihovom prirodnom staništu, što omogućuje istraživanje njihovog ponašanja i praćenje stanja populacije. Kamere mogu pomoći u identifikaciji sigurnosnih prijetnji i omogućiti brzo reagiranje u slučaju nesreća ili kršenja sigurnosnih pravila. U slučaju potrebe za hitnim intervencijama, kamere omogućuju brzo i precizno lociranje problema i pružanje pomoći. Kamere mogu pružiti uživo prijenose ili snimke ključnih lokacija posjetiteljima putem web stranica ili aplikacija, što omogućuje bolje planiranje posjeta i povećava transparentnost (MARTINIĆ, 2010).

Implementacijom ovih strategija, moguće je smanjiti pritisak na ključne atrakcije i osigurati dugoročno očuvanje zaštićenih prostora. Na taj način moguće je osigurati dugoročnu održivost i očuvanje zaštićenih područja, dok se istovremeno pruža kvalitetno iskustvo posjetiteljima (ANONYMOUS, 2018d).

3.4.1. Primjeri iz prakse upravljanja zaštićenim područjima

U zemljama s visoko razvijenom praksom upravljanja, menadžeri nacionalnih parkova provode različite mjere kako bi spriječili potencijalno negativne učinke turizma i rekreacije na ekološki osjetljivim lokacijama. Te mjere često uključuju ograničavanje pristupa zaštićenim područjima, sustave dozvola, liste čekanja i druge strategije koje pomažu u održavanju ravnoteže između očuvanja okoliša i omogućavanja rekreacije.

1) Nacionalni park, Yellowstone, SAD (ANONYMOUS, 2014)

- Dozvole za backcountry kampiranje – posjetitelji moraju unaprijed dobiti dozvolu za kampiranje u udaljenim dijelovima parka kako bi se osigurala kontrola broja posjetitelja i očuvanje prirodnih staništa
- Kontrola prometa – sezonska ograničenja prometa u određenim dijelovima parka kako bi se smanjio utjecaj na okoliš i divlje životinje.

2) Nacionalni park Banff, Kanada (ANONYMOUS, 2022b)

- Sustav rezervacija za kampiranje – online sustav rezervacija za kampiranje omogućava bolje planiranje i kontrolu broja posjetitelja.
- Zoniranje i plan upravljanja – park je podijeljen u zone s različitim razinama dopuštene aktivnosti kako bi se očuvala prirodna i kulturna baština

3) Nacionalni park Kruger, Južna Afrika (ANONYMOUS, 2018c)

- Kvota posjetitelja – uvođenje dnevnih kvota za broj posjetitelja kako bi se osiguralo da područje ne bude preopterećeno.
- Sustavi dozvola – posebne dozvole potrebne su za određene aktivnosti, poput safarija ili vođenih tura, kako bi se osigurala kontrola i očuvanje okoliša.

4. PARK PRIRODE LONJSKO POLJE

Lonjsko polje je proglašeno Parkom prirode 28. ožujka 1990. godine i predstavlja jedno od najvećih zaštićenih nizinskih poplavnih područja u porječju Dunava. Prostire se na površini od 51.173,29 ha i poznato je po svojim vrijednim ekološkim značajkama kao i razvijenom mozaičnom krajobrazu. Lonjsko polje je važno stanište za ptice koje ovise o vodenim, šumskim, travnjačkim staništima. Igra značajnu ulogu u očuvanju prirodnih poplavnih ciklusa i zaštiti od poplava. Te se ovdje mogu pronaći brojne rijetke i ugrožene ptičje vrste, što ovo područje čini ključnim za očuvanje biološke raznolikosti (ANONYMOUS, 2023b).

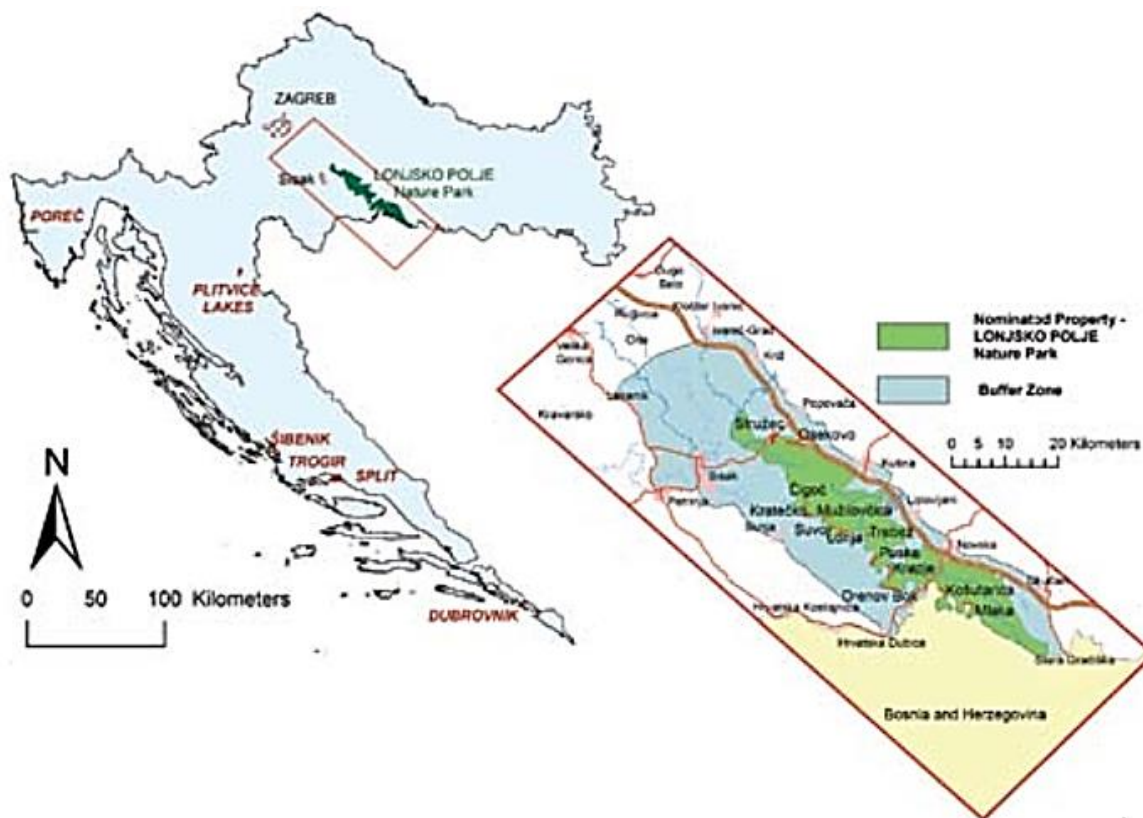
Park prirode Lonjsko polje je zbog svojih ekoloških i krajobraznih posebnosti 1993. godine uvršten na Ramsarsku listu, što je globalno priznanje za močvarna područja od međunarodnog značaja. Cilj uvrštavanja na ovu listu bio je osigurati održivo korištenje prirodnih vlažnih, močvarnih i poplavnih staništa, kako prirodnih tako i antropogenih (ANONYMOUS, 2019). Značaj Lonjskog polja za bioraznolikost i očuvanje ruralnog krajolika prepoznala je i Međunarodna unija za zaštitu prirode (IUCN), koja je u sklopu Pan-europske strategije o bioraznolikosti i krajobrazu iz 1995. godine proglasila Lonjsko polje najboljim primjerom praktičnog planiranja zaštite ruralne sredine u srednjoeuropskim zemljama (ANONYMOUS, 2019). Ova odluka rezultat je dugogodišnjih napora u očuvanju tradicionalnih poljoprivrednih metoda, zaštiti staništa mnogih ugroženih vrsta te promicanju održivog razvoja lokalnih zajednica. Lonjsko polje je, zbog svog specifičnog ekosustava i tradicijskih vrijednosti, postalo model za integraciju zaštite prirode i očuvanja kulturne baštine s ciljem održivog razvoja (ANONYMOUS, 2019).

4.1. Gestrateški položaj Parka prirode Lonjsko polje

Lonjsko polje je izrazito nizinsko područje s nadmorskom visinom između 90 i 110 metara. Osnovne reljefne i geomorfološke osobitosti ovog područja uključuju nizinsku dolinu rijeke Save, koja teče meandrirajući kroz krajolik i dominira cijelim područjem Parka, te pritoke i mrtvaje (stara korita rijeka). Poplavna područja i riječne terase, osobito na lijevoj strani Save, sadrže očuvane poloje i poplavne zone kao i riječne terase koje su važan element krajobraza.

Riječne terase u središnjem dijelu Sisačko-moslavačke županije predstavljaju plodna i naseljena područja zbog svoje bolje drenaže i pogodnih uvjeta za poljoprivredu. Lonjsko polje, kao geološki značajno područje, leži na kvartarnim naslagama koje su ključne za oblikovanje njegovog krajobraza. Te naslage čine široku dolinu rijeke Save i njenih lijevih pritoka, što Lonjsko polje čini važnim za hidrološke procese u regiji (ANONYMOUS, 2023b). Kvartarne naslage od ključne su važnosti za obnovu rezervi podzemnih voda, što ima značajan utjecaj na lokalnu hidrologiju i opskrbu vodom. Najrasprostranjeniji su najmlađi aluvijalni sedimenti, sastavljeni od šljunka, pijeska, gline i mulja, a velikim dijelom su prekriveni obradivim tлом, što omogućava intenzivne poljoprivredne aktivnosti u tom području. Aluvijalni sedimenti imaju raznolik sastav; sadrže glinu, šljunak, pijesak i mulj. Šljunak i pijesak su sličnog petrografskog sastava, a u njima se nalaze vapnenci, dolomiti, pješčenjaci, rožnjaci, eruptivne i metamorfne stijene te kvarc. Ove karakteristike tla doprinose plodnosti zemljišta, čineći ga pogodnim za poljoprivredu u regiji (ANONYMOUS, 2023b).

Kvartarne naslage nastaju uslijed povlačenja poplavnih voda koje ostavljaju krupnozrnate fluvijalne nanose. Rijeka Sava i njene pritoke deponiraju te nanose na cijelom području nizvodno od Siska do utoka Struga u Savu. Na ovom području su prisutni fluvijalna erozija, podlokavanje i odronjavanje dijelova obala lokalnih vodotoka i rijeke Save, što utječe na oblikovanje terena (ANONYMOUS, 2023b). Tlo u Lonjskom polju karakterizira visoka propusnost, što omogućava visoke nivoe podzemnih voda, čime se povećava rizik od poplava i stvaranja močvara. Mikroreljef u ovom području važno je u formiranju staništa; male razlike u visini terena, čak i samo 10 cm, mogu značajno utjecati na rasprostranjenost flore. Plavljenjem su se formirali prirodno uzvišeni tereni, poznati kao grede, koji gotovo nikad ne podliježu poplavama, dok poplavna voda u mikrodepresijama može nestati samo transpiracijom. Navedene karakteristike doprinose složenosti ekosustava i bioraznolikosti Lonjskog polja (ANONYMOUS, 2023b).

Slika 2. Smještaj Parka prirode Lonjsko polje u Hrvatskoj

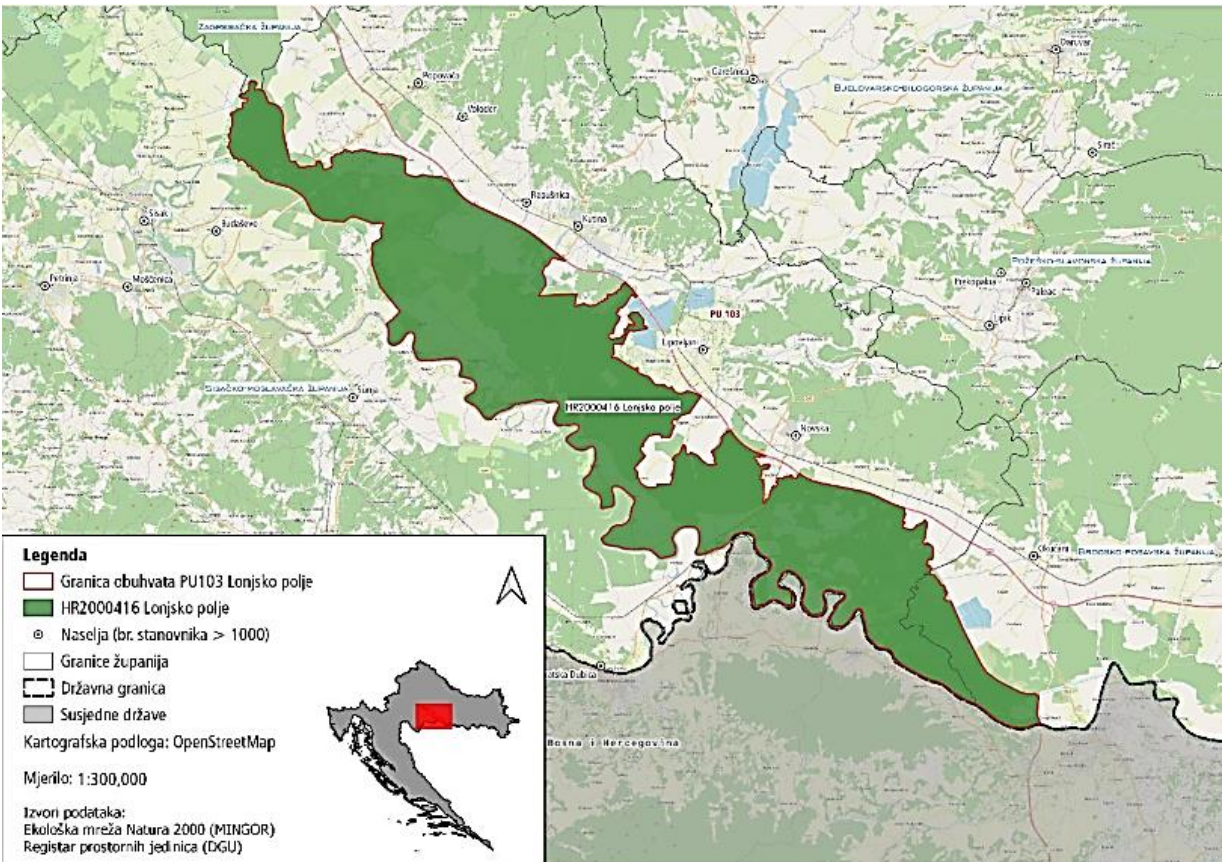
(Izvor - ANONYMOUS, 2010)

U Srednjoj Posavini, plavljenje je često uzrokovano indirektnim punjenjem pritoka Save i njihovim izlivanjem u retencijska područja. Retencijska područja djeluju kao prirodni rezervoari koji primaju višak vode tijekom visokih vodostaja rijeke Save i njezinih pritoka. Njihova osnovna funkcija je smanjenje rizika od poplava, zaštita poljoprivrednih površina, naselja i infrastrukture, te očuvanje prirodnih staništa (ANONYMOUS, 2023b). Nasipi oko retencijskih područja osiguravaju kontrolu i regulaciju plavljenja. Izgrađeni su na sjevernoj, južnoj, istočnoj i zapadnoj strani Lonjskog polja. Nasipi oko Lonjskog polja mogu zadržati do 600 milijuna m³ vode, štiteći okolna naselja i infrastrukturu od poplava. Opeka, Trstika i Mokro Polje zajedno s Lonjskim poljem, ova retencijska područja čine oko 7 % od ukupno stvorenih plavnih površina rijeke Save (ANONYMOUS, 2023b).

Poplavne površine ovih područja imaju prirodnu dinamiku plavljenja, čime se održava biološka raznolikost, zdravlje ekosustava i bioraznolikosti. Plavne površine pružaju stanište za mnoge vrste biljaka i životinja, posebno ptica koje ovise o vodenim, šumskim i travnjačkim staništima (ANONYMOUS, 2023b).

4.2. Ekološka mreža Natura 2000 na području Parka prirode Lonjsko polje

Ekološka mreža Natura 2000 je važna inicijativa Europske unije za očuvanje prirodnih staništa i vrsta koje su od posebnog interesa. Cilj ove mreže je osigurati dugoročno očuvanje najvrjednijih i najugroženijih vrsta i staništa u Europi, čime se pridonosi bioraznolikosti na kontinentalnoj razini. Područje Lonjskog polja je jedno od ključnih područja unutar ekološke mreže Natura 2000, označeno kao HR2000416 Lonjsko polje. Ovo područje je važno zbog svojih specifičnih staništa i vrsta koje su prepoznate na europskoj razini (ANONYMOUS, 2023b).

Slika 3. Područje ekološke mreže HR2000416 Lonjsko polje

(Izvor - ANONYMOUS, 2023b)

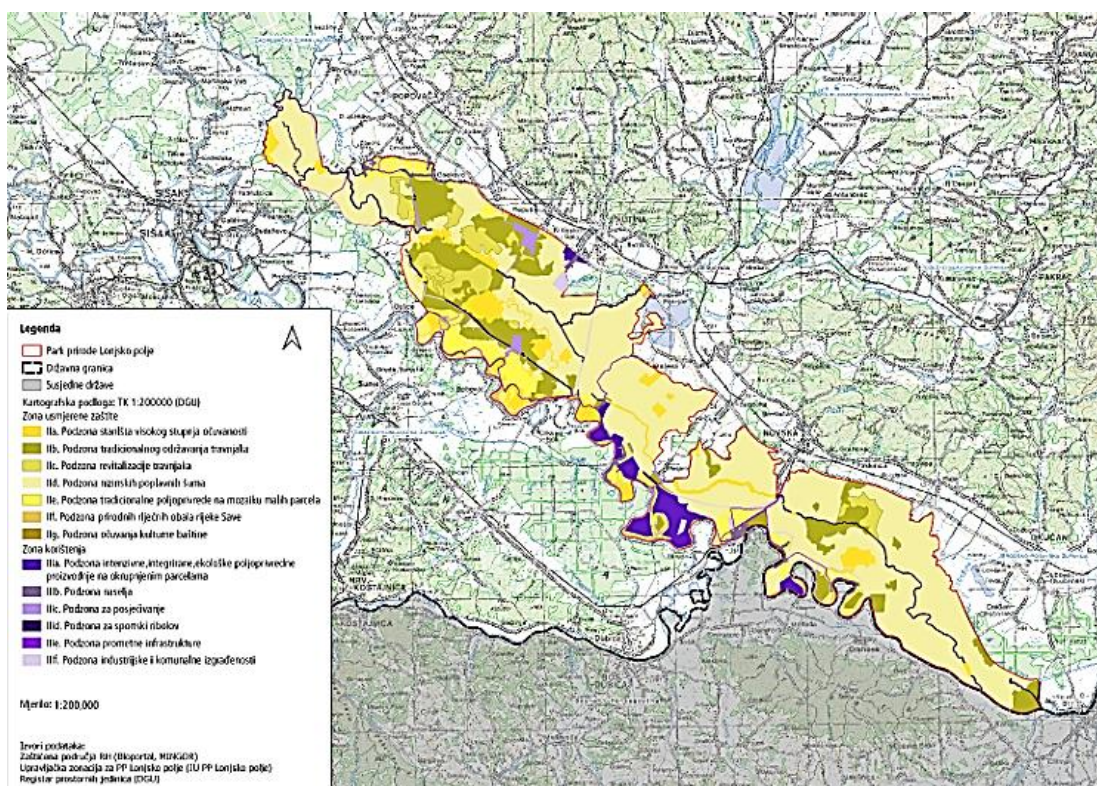
Preklapanja s drugim zaštićenim područjima:

- Donja Posavina – područje Lonjskog polja se preklapa s područjem ekološke mreže Donja Posavina (HR1000004), za koje postoji zaseban plan upravljanja,
- Posebni rezervat šumske vegetacije „Prašnik“ – unutar ovog preklapanja nalazi se i poseban rezervat šumske vegetacije koji je važan za očuvanje šumskih ekosustava,
- Značajni krajobraz „Pašnjak Iva“ (PU 7001) – ovaj krajobraz je značajan zbog svoje prirodne ljepote i ekološke vrijednosti (ANONYMOUS, 2023b).

4.3. Zonacija Parka prirode Lonjsko polje

U Parku prirode Lonjsko polje upravljanje posjetiteljima zahtijeva detaljno planiranje i zonaciju prostora kako bi se očuvale prirodne vrijednosti i omogućio održivi turizam.

Zonacija podrazumijeva podjelu parka na različite zone prema njihovoj osjetljivosti i kapacitetu za prihvatanje posjetitelja (ANONYMOUS, 2023b). Prema Smjernicama MINGOR – a, predviđene su tri glavne zone: I Zona stroge zaštite, II Zona usmjerene zaštite i III Zona korištenja (ANONYMOUS, 2023b). Unutar Parka prirode Lonjsko polje, definirane su dvije glavne zone. Najveći dio površine, 93%, smješten je unutar Zone usmjerene zaštite (Zona II), dok preostalih 6,9% pripada Zoni korištenja (Zona III). Ova zonacija omogućuje usklađivanje turističkih aktivnosti s očuvanjem prirodnih vrijednosti i održivim razvojem parka (ANONYMOUS, 2023b).

Slika 4. Upravljačka zonacija Parka prirode Lonjsko polje

(Izvor - ANONYMOUS, 2023b)

Temeljem spoznaja o vrijednosti i osjetljivosti prostora, a s ciljem očuvanja najvrjednijih dijelova prirode i okoliša prostor Parka je podijeljen na sljedeće zone zaštite:

I. Zona stroge zaštite

II. Zona usmjerene zaštite (IIA Podzona staništa visokog stupnja očuvanosti, IIB Podzona tradicionalnog održavanja travnjaka, IIC Podzona revitalizacije travnjaka, IID Podzona nizinskih poplavnih šuma, IIE Podzona tradicionalne

poljoprivrede na mozaiku malih parcela, IIF Podzona prirodnih riječnih obala rijeke Save, IIG Podzona očuvanja kulturne baštine)

III. Zona korištenja (IIIA Podzona intenzivne, integrirane, ekološke, poljoprivredne proizvodnje na okrupnjenim parcelama, IIIB Podzona naselja, IIIC Podzona za posjećivanje, IIID Podzona za sportski ribolov, IIIE Podzona prometne infrastrukture, IIIF Podzona industrijske i komunalne izgrađenosti) (ANONYMOUS, 2023b).

Sukladno obilježjima područja i potrebama upravljanja, unutar Parka prirode Lonjsko polje (PPLP) definirane su dvije glavne zone od mogućih triju predviđenih prema Smjernicama. Ove zone su dodatno podijeljene na podzone, kako bi se detaljnije prilagodila pravila upravljanja i očuvanja prirodnih vrijednosti (ANONYMOUS, 2023b).

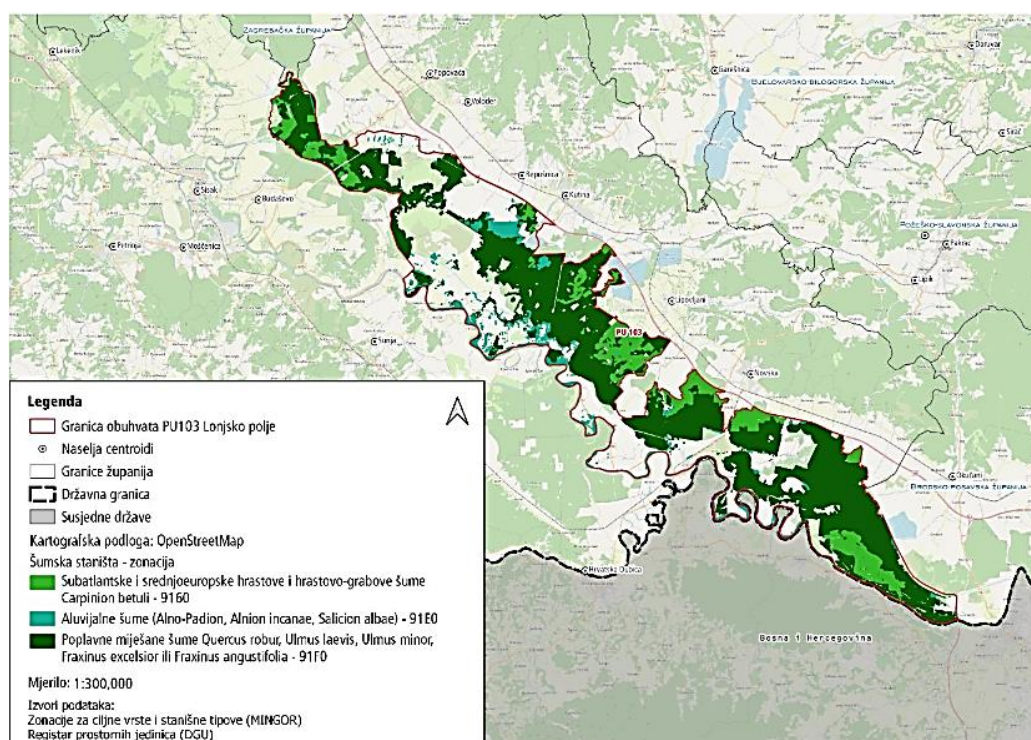
U zoni usmjerene zaštite u Parku prirode Lonjsko polje upravljanje je usmjereno na očuvanje i unapređenje bioraznolikosti, kulturne baštine, te prirodnih i polu-prirodnih ekosustava. To uključuje očuvanje šumskih, travnjačkih i vodenih staništa, održavanje tradicionalnog načina korištenja u polu-prirodnim ekosustavima, te zaštitu kulturnih lokaliteta. Istraživanje je dozvoljeno uz odobrenje nadležnog ministarstva, a aktivne mjere za očuvanje i poboljšanje stanja ekosustava te kulturne baštine također su dopuštene. Planiranje i provedba poljoprivrednih, lovnih i ribolovnih aktivnosti treba biti u skladu s ciljevima očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti. Posjećivanje područja treba se provoditi uz poštivanje propisa i uvjeta koje postavlja Javna ustanova, a kućni ljubimci moraju biti pod kontrolom (na povodcu) (ANONYMOUS, 2023b).

U zoni korištenja u Parku prirode Lonjsko polje cilj upravljanja je osigurati održivost postojećeg i planiranog korištenja prostora uz očuvanje vrijednosti područja. Ova zona pokriva manji dio parka (oko 7%) i obuhvaća dijelove gdje je priroda značajno izmijenjena uslijed određenog načina korištenja. Ovdje su izdvojeni lokaliteti koji su najprikladniji za različite oblike visokog intenziteta korištenja, pri čemu se svi oblici korištenja moraju provoditi u skladu s ciljevima zaštite područja (ANONYMOUS, 2023b).

4.4. Prirodna obilježja Parka prirode Lonjsko polje

Ključnu ulogu u formiranju krajobraza ima rijeka Sava i njeni pritoci. Park je bogat raznolikošću staništa i vrsta. Park je rasprostranjen sa šest osnovnih tipova staništa, od kojih su najzastupljenije šume. Ekološka važnost Parka potvrđena je prisutnošću 1.361 zabilježene vrste, od kojih su najbrojnije biljke, beskralješnjaci i ptice.

Posebno se ističe velik broj ptica, s više od 70 % svih vrsta ptica zabilježenih u Hrvatskoj (ANONYMOUS, 2023b).

Slika 5. Rasprostranjenost značajnih šumskih staništa na području PPLP

(Izvor - ANONYMOUS, 2023b)

Šumski stanišni tipovi zauzimaju najveći dio parka, protežući se na 29.245,30 ha ili 57,15 % ukupne površine. **Aluvijalne šume** (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) (91E0*) predstavljaju prioritetni stanišni tip u Parku prirode Lonjsko polje. Dominantne vrste koje prevladavaju su crna joha (*Alnus glutinosa*) i poljski jasen (*Fraxinus excelsior*), galerijske šikare i šume vrba (*Salix alba*, *S. fragilis*) i topola (*Populus nigra*).

Ovaj stanišni tip se razvija na područjima s visokom fluktuacijom vodostaja kao što su aluvijalna tla, ali su u razdobljima niske vode prozračna i ocjedita, što je ključno za održavanje bioraznolikosti (ANONYMOUS, 2023b).

Poplavne šume bijele vrbe (*Salix alba*) i one u kojima dominira bijela vrba zajedno s bademastom vrbom (*Salix triandra*) i crnom topolom (*Populus nigra*) čine značajan dio ekosustava u Parku prirode Lonjsko polje. Ove šume se nalaze između rijeka i nasipa, te na napuštenim poljoprivrednim površinama. Mogu se naći na rubovima polja i unutar šumskih kompleksa, čineći prelazne zone između različitih ekosustava. Procjenjuje se da ovaj tip šuma zauzima oko 1.470 ha. Ove šume su prilagođene periodičnim poplavama, što je ključna karakteristika njihova staništa. Rastu na napuštenim poljoprivrednim površinama, koje su često prekrivene aluvijalnim sedimentima bogatim hranjivim tvarima. Poplavne šume bijele vrbe imaju važnu ulogu u zaštiti tla od erozije, regulaciji vodnog režima i pružanju staništa za mnoge vrste (ANONYMOUS, 2023b).

Poplavne miješane šume s hrastom lužnjakom (*Quercus robur*), poljskim jasenom (*Fraxinus excelsior*), uskolisnim jasenom (*Fraxinus angustifolia*), nizinskim brijestom (*Ulmus minor*) i glatkim brijestom (*Ulmus laevis*) predstavljaju ciljni stanišni tip 91F0. Ove šume razvijaju se na aluvijalnim nanosima uz riječne tokove i u depresijama gdje se periodično podižu podzemne vode. Ove šume su najrasprostranjenije u Lonjskom polju, gdje zauzimaju 20.810 ha. Poplavne šume hrasta lužnjaka prostiru se južno od Lipovljana, u sjevernom i središnjem dijelu, te zauzimaju oko 9.700 ha, što čini oko 19% površine Parka prirode Lonjsko polje (ANONYMOUS, 2023b).

Na području Žabarskog boka, Hrastina i u Lipovici se nalaze najveći kompleksi ovoga tipa šume. Šume se razvijaju na aluvijalnim nanosima uz riječne tokove koji su redovito plavljeni uslijed porasta vodostaja. U depresijama dolazi do periodičnog podizanja podzemnih voda, što također utječe na razvoj ovih šuma. Poplavne šume crne johe (*Alnus glutinosa*) i poljskog jasena (*Fraxinus excelsior*) zauzimaju oko 7.200 ha, a rasprostiru se u središnjem i južnom dijelu Parka. Ove šume su najviše koncentrirane oko Mokrog i Poganovog polja. Ova vrsta je posebno važna jer su šume poljskog jasena s kasnim drijemovcem (*Cardamine bulbifera*) prvi put identificirane i opisane upravo u Lonjskom polju, te se smatraju najljepšim šumama ovog područja. Subatlantske i srednjoeuropske hrastove i hrastovo-grabove šume (9160). Ove šume su sastavljene pretežno od hrasta lužnjaka (*Quercus robur*) ili kombinacije hrasta lužnjaka i kitnjaka (*Quercus petraea*).

Ove šume se nalaze na povišenim dijelovima terena unutar Lonjskog polja, koji nisu izloženi poplavama. Tereni na kojima se razvijaju nazivaju se grede, jer su podignuti iznad okolnih poplavnih područja. Razvijaju se na područjima s visokom podzemnom vodom ili hidromorfnim tlima, što znači da su tla zasićena vodom, ali nisu direktno poplavljena. Tereni su dovoljno povišeni da nisu izloženi poplavama, ali su podzemne vode i dalje visoke, pružajući stabilne uvjete za rast ovih šuma (ANONYMOUS, 2023b).

Ciljne vrste beskralježnjaka rado stanuju u ovakvim tipovima šuma. Jelenak (*Lucanus cervus*) i hrastova strizibuba (*Cerambyx cerdo*) preferiraju šume bogate starim deblima i hrastove šume. Jelenak je osjetljiv na količinu vlage u tlu, posebno na plavljena područja. Grimizna plosnatica (*Cucujus cinnaberinus*) i vrbina šefljica (*Arytrura musculus*) zahtijevaju poplavne šume sa specifičnim ekološkim uvjetima (ANONYMOUS, 2023b). Nizinske poplavne šume Lonjskog polja su ključna staništa za očuvanje ugroženih vrsta ptica, uključujući orla štekavca (*Haliaeetus albicilla*), crnu rodu (*Ciconia nigra*) i orla kliktaša (*Aquila pomarina*). Štekavac se gnijezdi u visokim krošnjama hrasta i jasena u šumskim staništima. Procjena na temelju cijele Hrvatske je da ih ima između 133 – 135 parova, a samo u Lonjskom polju gnijezdi se oko 30 parova, što čini oko 20,7% nacionalne populacije. Stare sastojine hrasta lužnjaka važno je stanište za velikog djetlića (*Dendrocopos major*) i crnu žunu (*Dryocopus martius*) (ANONYMOUS, 2023b).

Važni lokaliteti za ptice su POR Krapje Đol i Rakita. Krapje Đol stanište je mješovitoj koloniji gnijezdeće populacije žličarke i pet vrsta čaplji. Žličarka (*Platalea leucorodia*), mala bijela čaplja (*Egretta garzetta*), gakovac (*Nycticorax nycticorax*), žuta čaplja (*Ardeola ralloides*), čaplja danguba (*Ardea purpurea*) i siva čaplja (*Ardea cinerea*). Na ovom području gnijezdi se oko 1% ukupne svjetske populacije žličarki. Područje je važno zbog mješovite kolonije gnijezdećih ptica koje su tu prisutne, što uključuje nekoliko vrsta čaplji koje su karakteristične za nizinska vodena staništa (ANONYMOUS, 2023b).

POR Rakita područje je s visokom koncentracijom ptica močvarica i divljih pataka tijekom zimske seobe. Trstenjaci (*Acrocephalus spp.*), močvarna strnadica (*Emberiza schoeniclus*), divlje patke (*Anas platyrhynchos*) i šljuka kokošica (*Gallinago gallinago*).

Lonjsko polje uključuje važna staništa za vijuna (*Cobitis elongatoides*), piškura (*Cobitis elongatoides*) i gavčicu (*Cobitis elongatoides*), tri ciljne vrste slatkovodnih riba (ANONYMOUS, 2023b). Vijun se nalazi u većim tekućicama poput rijeke Save, te manjim vodotocima kao što su kanali. Koristi veće tekućice poput Nove Lonje, Stare Lonje, Trebeža, Velikog Struga te rijeku Savu za uzvodnu migraciju radi mrijesta, rasta i razvoja. Piškur se također nalazi u većim tekućicama i manjim vodotocima koji su povezani s rijekom Savom. Gavčica je prisutna u istim staništima kao i vijun i piškur, koristeći veće tekućice i manje vodotokove povezane s rijekom Savom (ANONYMOUS, 2023b).

Na području Parka obitava 16 vrsta vodozemaca, a od kojih su tri ciljne vrste, veliki vodenjak (*Triturus carnifex*) i veliki panonski vodenjak (*Triturus dobrogicus*) rasprostranjene su na svim tipovima staništa. Park Lonjsko polje ne samo da pruža staništa za brojne vrste ptica i riba, već i za gmazove poput barske kornjače (*Emys orbicularis*) koja obitava u većim sporotekućim vodenim površinama koje imaju muljevito ili pjeskovito dno. Preferira vode bogate vegetacijom, koje imaju pješčana okolna područja koja su pogodna za gniježđenje (ANONYMOUS, 2023b).

Sisavci poput vidre (*Lutra lutra*) i dabra (*Castor fiber*) su ključne vrste koje su prilagođene vodenim staništima u Lonjskom polju. Vidra je prisutna u vodenim staništima kao što su rijeke, potoci, močvare i jezera. Preferira područja s bogatom vegetacijom i skloništima, te s dovoljno hrane kao što su ribe, vodozemci i rakovi. Dabar se naseljava uz rijeke, potoke i močvare gdje gradi svoje karakteristične brane i gnijezda. Preferira područja s obiljem drveća koje koristi za građenje brana i oblikovanje staništa. On je inženjer svoje okoline, stvarajući brane koje mijenjaju vodne tokove i stvarajući staništa za mnoge druge vrste. Njegovo prisustvo u Parku pomaže u održavanju raznolikosti vodenih ekosustava i pruža sklonište za različite vrste riba, ptica i gmazova (ANONYMOUS, 2023b).

4.5. Kulturna obilježja Parka prirode Lonjsko polje

Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, za područje Lonjskog polja, od nepokretne baštine karakteristični su: tradicijski krajolik, povijesna naselja gradsko-seoskih i seoskih obilježja, graditeljska baština (graditeljski sklopovi, stambene građevine, građevine javne namjene (crkve,

škole, vatrogasni i društveni domovi, gostionice, gospodarske građevine (skladišta, mlinovi, mostovi) – tradicijsko graditeljstvo stambene i gospodarske namjene), memorijalna baština i lokaliteti, arheološki lokaliteti i parkovna arhitektura (ANONYMOUS, 2019).

4.5.1. Nepokretna kulturna baština Parka prirode Lonjsko polje

Nepokretna kulturna baština Parka prirode Lonjsko polje obuhvaća niz elemenata koji odražavaju tradicionalni način života, korištenje zemljišta i specifične oblike naselja uz rijeku Savu. Korištenje zemljišta za poljoprivredu i stočarstvo odvijalo se u skladu s prirodnim uvjetima, pri čemu su se obradive površine i pašnjaci razvijali na način koji je očuvao ekološku ravnotežu. Kultivirane površine predstavljaju vezu između zaštićene prirode i naseljenog seoskog prostora, stvarajući harmoniju između ljudske aktivnosti i prirodnog okruženja. Vodotoci, posebno rijeka Sava, igrali su ključnu ulogu u svakodnevnom životu stanovnika, omogućujući plovidbu i ribolov. Mlinovi uz rijeku bili su važni za lokalno gospodarstvo, koristeći vodu za mljevenje žitarica. Vodotoci su bili važni i za svakodnevne potrebe seoskih domaćinstava, uključujući navodnjavanje i dobavu vode (ANONYMOUS, 2019).

Naselja su se podizala na uzvišenjima kako bi bila zaštićena od poplava. Sela su se razvijala uzduž rijeke Save, prateći njezin tok ili tok njenih mrtvih rukavaca. Naselja su gusto izgrađena, s pravilno definiranom površinom rasprostiranja i uskim parcelama. Regulacija Save u 18. i 19. stoljeću kroz presijecanje meandara i ispravljanje korita stvorila je mrtve rukavce, koji su također oblikovali prostornu strukturu naselja. Naselja s jedne strane Save često su imala svoj "par" na drugoj strani, s kojima su bila povezana snažnim društvenim i gospodarskim vezama. Stanovnici s obje strane Save živjeli su u suradnji, dijeleći resurse i aktivnosti (ANONYMOUS, 2019).

Lonjsko polje obiluje vrijednom graditeljskom baštinom koja je većinom očuvana u izvornom obliku, ali istovremeno se suočava s izazovima poput izoliranosti, depopulacije i nedostatka ulaganja u infrastrukturu. Mnoge građevine u ovom području su danas ugrožene propadanjem i urušavanjem, što predstavlja prijetnju za njihovo dugoročno očuvanje. Status Sela graditeljske baštine dodijeljeno je Krapju od strane Vijeća Europe 1995. godine podiže svijest i potiče očuvanje (ANONYMOUS, 2019).

Glavni građevinski materijal je hrastovina, koja je tradicionalno korištena u Posavini. Drvo je bilo dostupno i izdržljivo, idealno za gradnju kuća i gospodarskih zgrada. Kuće su orijentirane zabatom prema cesti, što daje vrlo slikovit izgled naseljima i stvara jednoličan niz pročelja. Sela se smatraju izuzetno vrijednima zbog svojih povijesnih, kulturnih, arhitektonskih, etnoloških i socijalnih. Nova gradnja nije bitno prisutna, što omogućava očuvanje autentičnog izgleda i strukture naselja (ANONYMOUS, 2019).

Slika 6. Čardaci u PPLP

(Izvor – ANONYMOUS, 2019)

Lonjsko polje je poznato po svojoj bogatoj i raznolikoj graditeljskoj baštini, koja uključuje: tradicionalne drvene kuće, izgrađene od drveta, na visokim temeljima kako bi se zaštitile od poplava. Nekoliko starih drvenih crkava koje su se sačuvale kroz povijest. One su važne ne samo kao vjerska mjesta nego i kao kulturni spomenici. Građevine vezane uz poljoprivredu, kao što su stare drvene štale, sušare za kukuruz, drvene ograde i druge objekte koji su bili ključni za tradicionalni način života. Mnoge stare kuće su pretvorene u etnografske zbirke koje prikazuju život i kulturu stanovnika ovog područja kroz povijest (ANONYMOUS, 2019).

4.5.2. Pokretna kulturna baština Parka prirode Lonjsko polje

Pokretna kulturna baština Lonjskog polja obuhvaća raznolike elemente koji su ključni za razumijevanje tradicionalnog načina života i kulture ovog područja (ANONYMOUS, 2019).

Inventari sakralnih građevina

Izvorni sakralni inventar u Parku prirode Lonjsko polje sačuvan je u crkvama diljem tog područja, uključujući Kratečko, Lonju, Krapje, Jasenovac, Košutaricu, Osekovo i Strušac. Inventar uključuje: oltare, kipove, slike, crkveni namještaj (klupe, ispovjedaonice, sakristijski ormari, klecala), orgulje, crkveno posuđe, stare knjige, zavjetne zastave (ANONYMOUS, 2019).

Etnografska baština

Obuhvaća različite aspekte svakodnevnog života, uključujući poljoprivredne alate, pribor i pomagala u domaćinstvu, tradicionalni namještaj, posuđa, oruđa i alata. Etnografske zbirke koje prikupljaju i čuvaju predmete koji predstavljaju kulturnu baštinu Lonjskog polja. Tradicionalna plovila kao što su čamci, splavi, lađe i mlinovi koji su korišteni za ribolov, transport, poljoprivredu i druge aktivnosti (ANONYMOUS, 2019).

4.5.3. Nematerijalna kulturna baština Parka prirode Lonjsko polje

Pod nematerijalnom kulturnom baštinom Lonjskog polja obuhvaćeni su razni oblici duhovnog stvaralaštva i tradicionalnih vještina koje se prenose usmenom predajom ili na druge načine. Primjeri nematerijalne baštine su; dijalekt, govor i toponimika koji se koriste u govoru stanovnika Lonjskog polja te imena i nazivi mjesta. Tradicionalne priče, legende, mitovi i anegdote koje su se prenosile usmenom predajom kroz generacije. Folklorno stvaralaštvo, a to uključuje tradicionalne plesove i glazbu, kao i rituale povezane s godišnjim ciklusom, poljoprivrednim aktivnostima ili vjerskim obredima. Tradicijski pučki obrti kao što su izrada ribarskih mreža, drvenih čamaca, tkanje na tkalačkom stanu. Tradicionalne poljoprivredne prakse, znanja i tehnike u obradi zemlje, stočarstvu i ribarstvu koje su se prenosile s koljena na koljeno (ANONYMOUS, 2019).

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja na temu „upravljanje posjetiteljima u zaštićenom području s posebnim osvrtom na Park prirode Lonjsko polje“ bio je istražiti kojim se metodama upravlja posjetiteljima i kako se upravlja posjećivanjem. Primarni cilj upravljanja posjećivanjem zaštićenih područja je razviti održive i primjerene oblike turističkih aktivnosti koje će istovremeno doprinijeti očuvanju prirode. To uključuje stvaranje edukativnih programa, razvijanje posjetiteljske infrastrukture te praćenje učinaka turizma na prirodno i kulturno naslijeđe. Kroz takve aktivnosti moguće je i pozitivno utjecati na svijest javnosti o važnosti očuvanja prirodnih i kulturnih dobara.

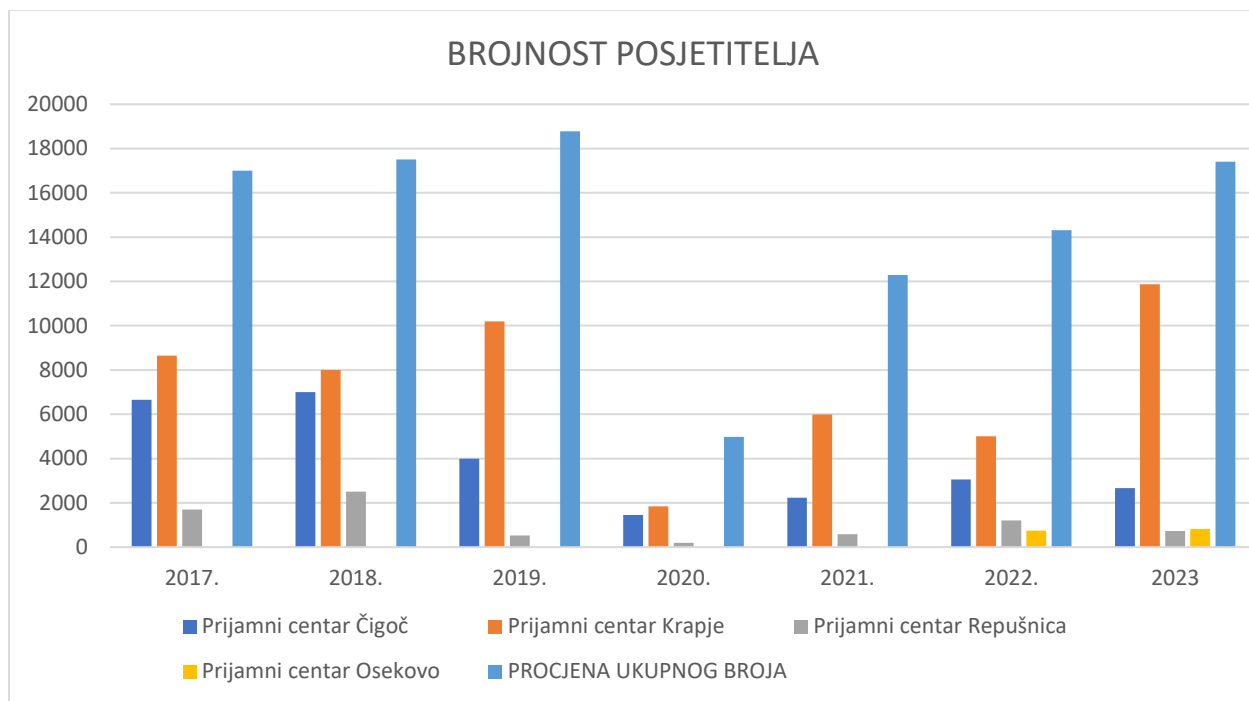
5.1. Opis istraživanja

U daljnjem tekstu je opisana posjećenost u Parku prirode Lonjsko polje i grafički je prikazana brojnost posjetitelja od 2017. do 2023. godine. Sustav posjećivanja u Parku prirode Lonjsko polje osmišljen je kako bi omogućio održivi turizam koji istovremeno štiti prirodne resurse i kulturnu baštinu, te pruža edukativno i rekreativno iskustvo posjetiteljima (ANONYMOUS, 2019).

Na temelju broja prodanih ulaznica evidentira se precizno brojanje posjetitelja, od 2021. godine, kada je uveden, Projekt „Povećanje privlačnosti i obrazovnog kapaciteta Parka prirode Lonjsko polje“ obuhvaća izgradnju posjetiteljskog centra „Crna roda“ u Osekovu te implementaciju sustava za praćenje broja posjetitelja. Ovaj sustav koristi dva brojača posjetitelja: jedan je smješten u Krapju na ulazu na Stazu graničara, dok je drugi postavljen kod novog Centra „Crna roda“ Osekovo. Brojači pomažu u analizi posjetiteljske statistike radi poboljšanja poslovnog planiranja i optimizacije (ANONYMOUS, 2022c). Posjetitelji Parka prirode Lonjsko polje dolaze iz različitih skupina, što odražava raznolikost turističke ponude i interesa. Mlađi posjetitelji privučeni su organiziranim posjetama kao što su nastava u prirodi, jednodnevni školski izleti i istraživačke aktivnosti, obitelji s djecom, ornitolozi i umirovljenici (ANONYMOUS, 2019). Prema procjenama, Park prirode Lonjsko polje posjetilo je oko 18.000 turista u 2019. godini. Ova brojka uključuje značajan broj posjetitelja koji nisu evidentirani u prodaji ulaznica, jer nisu koristili usluge Ustanove parka.

To se posebno odnosi na posjetitelje u tranzitu, dolaske na razne manifestacije te goste koji koriste samo lokalne turističke kapacitete poput gastronomske ponude i smještaja (ANONYMOUS, 2019).

Grafikon 1. Brojnost posjetitelja u Parku prirode Lonjsko polje od 2017. do 2023. godine s obzirom na prijamne centre

(Izvor – obrada autora prema podacima godišnjih izvješća Parka prirode Lonjsko polje)

Iz grafičkog prikaza procjenjuje se da je najveći broj posjetitelja bio 2019. godine i iznosi 18.779 posjetitelja. Najveći broj dolazaka bilježi se u proljetnim i ljetnim danima, a nešto manje od rujna do ožujka. Napredak u Parku prirode Lonjsko polje odražava se u značajnom porastu broja prodanih ulaznica. U razdoblju od 2017. do 2018. godine zabilježen je ukupni porast od 17 % u prodaji ulaznica. Posebno je impresivan rast broja prodanih individualnih ulaznica, koji je porastao za čak 70 % u istom razdoblju. Ovaj rast može se pripisati novoj ponudi edukativnog vikend programa za individualne posjetitelje, koji je očito privukao veći broj ljudi.

Prema nacionalnoj strukturi posjetitelja Parka prirode Lonjsko polje, domaći turisti prevladavaju. Najmanji procijenjeni broj 2020. godine i iznosi 4972 posjetitelja.

Pandemija COVID-19 imala je značajan utjecaj na posjećivanje Parka prirode Lonjsko polje tijekom 2020. godine, što se može vidjeti iz grafičkog prikaza. U 2020. godini izostajale su školske grupe, nije bilo najava izleta ni provođenja škola u prirodi, što je značajno smanjilo broj posjetitelja. Primjetan je pad posjećivanja stranih posjetitelja tijekom ljetnih mjeseci, obično najaktivnijeg perioda za turizam. U 2021. godini situacija se malo poboljšala iako nije dosegla razinu prije pandemije, procjenjuje se da je prodano oko 9.567 ulaznica (ANONYMOUS, 2019).

Najveći dio ulaznica, njih 3.853 (40,3%), prodan je za vikend programe za odrasle. Manji broj posjetitelja, njih 732, sudjelovalo je u jednom od 10 ponuđenih edukativnih programa. U 2017. godini zabilježeno je 12.500 domaćih posjetitelja, dok je broj stranih posjetitelja bio 5.500. Najveći broj stranih posjetitelja čine Nijemci s 27%, dok turisti iz Belgije i Francuske čine 30%. Prema podacima istraživanja, postoji određeni obrazac interesa prema posjećivanju Parka prirode Lonjsko polje među različitim demografskim skupinama. Prema spolu, žene čine 68% posjetitelja, dok muškarci čine 32% (ANONYMOUS, 2019).

Prema dobnoj strukturi, najveći broj posjetitelja čine stariji od 61 godine s 30%, zatim 51-60 godina s 26% posjetitelja, 31-50 godina s 27% posjetitelja i ljudi do 30 godina sa 17% posjetitelja. Najveći broj ulaznica u Parku prirode Lonjsko polje bilježi Posjetiteljski centar Crna Roda u selu Čigoč. Čigoč je poznat kao prvo Europsko selo roda, i zbog toga privlači veliki broj posjetitelja koji su zainteresirani za promatranje ptica, posebice bijele rode, koja je simbol ovog mjesta. Nudi edukativne sadržaje o rodama, močvarnim ekosustavima i kulturnom naslijeđu ovog područja, što ga čini vrlo popularnim među posjetiteljima. Također, njegova lokacija u blizini glavnih prometnica čini ga lako dostupnim, što dodatno doprinosi velikom broju posjeta (ANONYMOUS, 2019).

5.2. Rezultati istraživanja i rasprava

U ovom podnaslovu, rezultati istraživanja i rasprava odnose se na izračun posjetitelja u tri najposjećenija mjesta u Parku prirode Lonjsko polje i kako sustav posjećivanja i prostorni kapacitet zajedno omogućuju postizanje održivog turizma.

Sustav posjećivanja i prostorni kapacitet, ne samo u Parku prirode, već i u svakom zaštićenom području, ključno je za postizanje održivog upravljanja posjetiteljima, očuvanje prirodnih resursa i osiguranje kvalitetnog posjetiteljskog iskustva (ANONYMOUS, 2019).

Ta integracija omogućuje ravnotežu između očuvanja prirode i zadovoljavanja potreba posjetitelja. Prostorni kapacitet se odnosi na maksimalan broj posjetitelja koji može boraviti u parku bez narušavanja prirodnih vrijednosti, kvalitete posjetiteljskog iskustva i ugrožavanja lokalne zajednice. Određivanje prostornog kapaciteta napravljeno je za staze/zone koje su najposjećenije i unutar njih je potrebno ograničiti broj posjetitelja kako bi se postigla dugoročna održivost i ravnoteža između očuvanja okoliša i ljudskih aktivnosti (ANONYMOUS, 2019).

Za izračun broja posjetitelja uzimaju se ovi faktori:

Radno vrijeme prijemnog centra – a

Trajanje obilaska – b

Vremenski interval – c

Broj obilaska (grupa) – d

Broj osoba u grupi – e

Jednadžba za izračunavanje maksimalnog kapaciteta posjetitelja:

$$(a - b) / c = d \rightarrow d \times e$$

Najposjećenija mjesta u Parku prirode Lonjsko polje su Krapje, Čigoč, i Repušnica (ANONYMOUS, 2019).

1. ČIGOČ

S obzirom na specifičnosti mjesta Čigoč i važnost očuvanja bijelih roda kao ciljne vrste, upravljanje posjetiteljima u tom području mora biti pažljivo planirano kako bi se smanjio negativan utjecaj na populaciju roda, osobito tijekom kritičnog razdoblja gniježdenja. Izvršena su dva izračuna za dvije lokacije unutar mjesta Čigoč. Prva lokacija predstavlja rutu koja započinje sjeverno od informativnog centra i završava 1 km južno. Međutim, ova ruta je problematična jer prolazi prometnicom (državna cesta D232) srednjeg do visokog intenziteta, koja je uska i nema pješački kolnik, što predstavlja opasnost.

U cilju povećanja sigurnosti, predlaže se povratna ruta zapadnom stranom kroz šumu, koja bi smanjila izloženost prometnici, pružila dodatne sadržaje i omogućila nove vizure (ANONYMOUS, 2019).

a) Čigoč

U izračun je bitno uzeti čimbenike prometnice (uska, opasna i prometna) zbog koje kapacitet mora biti manji nego kod ostalih staza. U izračun trajanja obilaska potrebno je uzeti u obzir čimbenike prometnice tako da je trajanje obilaska produženo. Koriste se faktori: radno vrijeme prijamnog centra, dužina staze, broj grupa, broj osoba unutar grupa, trajanje obilaska (ANONYMOUS, 2019).

- Radno vrijeme prijamnog centra je od 9 do 17 sati (8 sati mogućeg posjećivanja)
- Dužina staze je 2 km na kojoj se pušta jedna grupa svakih sat vremena (zbog izbjegavanja preklapanja grupa na prometnici)
- Trajanje obilaska je 1 h
- Maksimalni broj osoba unutar grupe je 30

$$(8 - 1) / 1 = 7 \rightarrow 7 \times 30 = 210 \text{ maksimalan broj posjetitelja dnevno}$$

b) Staza posavca

Druga lokacija je Staza Posavca, koja ima kružni oblik i poučna obilježja. Tijekom obilaska moguće je saznati više o tradicionalnom načinu stočarenja na pašnjaku, gdje se nalazi osmatračnica za promatranje domaćih životinja i ptica. Ova staza je manje opterećena u odnosu na prvu opisanu. Za izračun su uzeti u obzir faktori kao što su radno vrijeme prijamnog centra, dužina staze, broj grupa, broj osoba unutar grupa i trajanje obilaska (ANONYMOUS, 2019).

- Radno vrijeme prijamnog centra je od 9 do 17 sati (8 sati mogućeg posjećivanja)
- Dužina staze je 4,2 km na kojoj se pušta jedna grupa svakih sat i pol
- Trajanje obilaska je 2,5 h
- Maksimalan broj osoba unutar grupe je 50

$$(8 - 2.5) / 1.5 = 3.6 \approx 4 \rightarrow 4 \times 50 = 200 \text{ maksimalan broj posjetitelja dnevno}$$

Prijamni centar može primiti najviše šezdeset osoba u jednom trenutku, što znači da je maksimalni broj posjetitelja na obje staze ograničen kapacitetom prijamnog centra. Izračuni za prethodne dvije staze ne prelaze dnevni maksimalni kapacitet prijamnog centra.

U budućnosti je važno obratiti pažnju na moguća preklapanja grupa i organizirati ih tako da se ne kreću istovremeno. Time bi se izbjeglo prekomjerno zagušenje posjetitelja u prijamnom centru. Povećanje kapaciteta posjetitelja na ovom području moguće je izgradnjom staze sa zapadne strane prometnice, kroz šumu, što bi doprinijelo većoj sigurnosti posjetitelja (ANONYMOUS, 2019).

2. KRAPJE – Staza graničara

Ova staza poznata je po svoje dvije replike drvenih povijesnih čardaka koji služe kao podsjetnik na povijest Vojne krajine. Uz stražarnice, nalaze se i osmatračnice s kojih se vidi stado podolskog goveda. Staza prolazi rutom ornitološkog rezervata i u sklopu je neizostavno promatranje ptica.

Da bi se spriječilo uznemiravanje ptica, potrebno je ograničiti broj ljudi na osmatračnici u jednom trenu. Na ovakav primjer izleta, prijavljuju se specijalizirane grupe, kao što su ornitolozi i školske grupe. Različite karaktere i ponašanja isto treba uzeti u obzir. Profesionalne, ciljane grupe, treba svesti na 10 posjetitelja, ali je moguće duže razdoblje promatranja, a broj u školskim grupama treba se ograničiti na maksimalno 15 posjetitelja u jednom trenu i dužina njihovog boravka u osmatračnici bila bi kraća (ANONYMOUS, 2019).

Svaka staza nudi različite programe za određene skupine, kao što su profesionalci i školske grupe. Izračunava se ukupan broj posjetitelja za školske grupe u jednom danu. Ograničavajući faktor za broj posjetitelja na ovoj stazi je promatračnica za ptice i uvjeti koji se moraju ispuniti. To znači da je ovo područje osjetljivo na uznemiravanje, pa je stoga definirano da maksimalan broj posjetitelja u jednom trenutku iznosi 15, a vrijeme zadržavanja za školske grupe je 15 do 20 minuta. Za ornitologe, vrijeme zadržavanja može biti duže, ali varira ovisno o grupi. Ograničavajući faktor u promatračnici je broj ljudi, koji iznosi 10 posjetitelja. Zbog ograničenja promatračnice, nije moguće istovremeno planirati oba tipa posjeta. Kada su za isti dan planirana oba tipa posjećivanja, to se može ostvariti organizacijom vremena posjeta, posebno za specijalizirane grupe koje preferiraju svitanje i sumrak (ANONYMOUS, 2019). Za izračun su korišteni faktori: radno vrijeme prijamnog centra, dužina staze, broj grupa, broj osoba unutar grupe i trajanje obilaska.

- Radno vrijeme prijamnog centra je od 9 do 17 sati (8 sati mogućeg posjećivanja)
- Dužina staze je 4,5 km na kojoj se pušta jedna grupa svakih sat vremena

- Trajanje obilaska je 3 h
- Kapacitet promatračnice je do maksimalno 15 osoba

$$(8 - 3) / 1 = 5 \rightarrow 5 \times 15 = 75 \text{ maksimalan broj posjetitelja dnevno}$$

3. REPUŠNICA – Košćeva staza

Košćeva staza kružnog je oblika, kreće iz Prijamnog centra Repušnica i vodi uz sjeverni nasip retencije uz poplavne livade i pašnjake. Prolazi preko odmorišta Vrbačinec i završava u Prijamnom centru. Obilazak je moguć uz vodiča ili samostalno. Izračunom se određuje ukupan broj posjetitelja u jednome danu, neovisno o vrsti grupe i programu, a za izračun su korišteni faktori: radno vrijeme prijamnog centra, dužina staze, broj grupa, broj osoba unutar grupe i trajanje obilaska (ANONYMOUS, 2019).

- Radno vrijeme prijamnog centra je od 9 do 17 sati (8 sati mogućeg posjećivanja)
- Dužina staze je 5 km na kojoj se pušta jedna grupa svakih sat vremena
- Trajanje obilaska je oko 2 h
- Maksimalan broj osoba unutar grupe je 50

$$(8 - 2) / 1 = 6 \rightarrow 6 \times 50 = 300 \text{ maksimalan broj posjetitelja dnevno}$$

Tablica 1. Maksimalni broj posjetitelja dnevno po stazama u Parku prirode Lonjsko polje

STAZA	MAKSIMALNI BROJ POSJETITELJA DNEVNO
Čigoč	210
Staza Posavca	200
Staza Graničara	75
Košćeva staza	300
Ukupno	785

(Izvor – autorica izradila tablicu prema podacima Studije upravljanje posjetiteljima Parka prirode Lonjsko polje)

Ukupan broj posjetitelja na sve četiri lokacije iznosi 785.

Sustav posjećivanja u praksi, u ovom slučaju, u Parku prirode Lonjsko polje, kao što je navedeno, implementira se putem brojača posjetitelja, kako bi se evidentirao broj posjetitelja u različitim zonama. Usmjeravanje prema manje osjetljivim zonama, provodi se kroz edukacije, informativne table i stručne vodiče, smanjujući pritisak na ključna ekološka područja. Što se tiče samog upravljanja posjetiteljima, kao što su opisane strategije upravljanja u prijašnjim naslovima, da bi se efikasno upravljalo posjećivanjem i da bi se osigurala sigurnost posjetitelja u Parku prirode Lonjsko polje, potrebno je: integrirati napredne digitalne tehnologije, educirati i angažirati lokalne zajednice, stalno unaprjeđivati infrastrukturu i sigurnosne protokole (koliko je to financijski moguće), ograničavati broj posjetitelja koji mogu ući u zaštićeno područje tijekom perioda visoke potražnje, kao što su ljetni mjeseci ili vikendi, ograničavati broj osoba u turističkim grupama kako bi se smanjio utjecaj na okoliš i poboljšala kontrola nad ponašanjem posjetitelja, implementirati online sustav za rezervaciju ulaznice kako bi se kontrolirao broj posjetitelja i osigurala ravnomjerna distribucija posjetitelja kroz određeno vrijeme, privremeno ili trajno zatvaranje staza, plaža, ili drugih dijelova parka radi zaštite flore i faune, postavljati vremenska ograničenja na kampiranje ili posjete određenim lokacijama, podnesti zahtjev za nošenje GPS uređaja, opreme za kampiranje koje ne ostavlja otpad ili specijalizirane opreme za planinarenje, izgradnja ograda, postavljanje

znakova ili korištenje prirodnih prepreka za usmjeravanje kretanja posjetitelja, informativne ploče, brošure, vodiči, i digitalne platforme koje educiraju posjetitelje o važnosti očuvanja okoliša. Primjenom ovih metoda u Parku prirode Lonjsko polje uveliko mogu značajno doprinijeti u upravljanju posjetiteljima. Svaka metoda treba biti prilagođena specifičnim potrebama i karakteristikama Parka kako bi se osigurala ravnoteža između očuvanja prirodnih resursa i pružanja visokokvalitetnog iskustva posjetiteljima.

6. ZAKLJUČAK

Upravljanje posjetiteljima zaštićenog područja u okviru održivog turizma podrazumijeva primjenu različitih tehnika i alata kako bi se smanjio negativan utjecaj na osjetljiva područja, istovremeno omogućujući kvalitetno iskustvo posjetiteljima. Razvoj pristupa upravljanju posjetiteljima prošao je kroz nekoliko faza, evoluirajući od jednostavnih metoda do sofisticiranih okvira koji balansiraju između zaštite prirodnih i kulturnih resursa i zadovoljstva posjetitelja. U početcima, prihvatni potencijali, 1970. godine, odnosili su se na maksimalan broj posjetitelja koji područje može podnijeti bez značajnog narušavanja okoliša i kvalitete iskustva posjetitelja, a upravitelji su postavljali stroge limite na broj posjetitelja kako bi spriječili prekomjerno korištenje resursa. Narušavajući slobodu posjetitelja i njihovu sposobnost da uživaju u prirodnim ljepotama, dovelo je do potrebe za razvijanjem fleksibilnijih metoda. Upravljački sustav Parka prirode Lonjsko polje suočen je s izazovima koji proizlaze iz depopulacije, ekonomske stagnacije, zanemarivanja kulturne i prirodne baštine te nedostatka kvalificirane radne snage. Nedostatak kvalificiranih djelatnika za monitoring, upravljanje posjetiteljima, održavanje infrastrukture te provođenje aktivnosti povezanih s poljoprivredom otežava provedbu planiranih aktivnosti za očuvanje i revitalizaciju regije. Zbog nedostatka lokalnih resursa, postoji potreba za angažiranjem vanjskih suradnika, što stvara dodatne troškove i ovisi o financijskim mogućnostima, čime se otežava kontinuitet u provedbi aktivnosti. Iseljavanje mladih i radno sposobnih ljudi dovelo je do prevlasti starije populacije, što rezultira smanjenom radnom snagom, slabijom ekonomskom aktivnošću i zanemarivanjem važnih poljoprivrednih i kulturnih aktivnosti. Smanjenje broja stanovnika i ekonomske aktivnosti rezultira zapuštanjem naselja i imanja, što dodatno negativno utječe na vizualni i ekološki integritet krajobraza. Unatoč ovim problemima, Park ima veliki potencijal za razvoj održivog turizma, pod naznakom da se pravilno usmjeri i optimizira sustav posjećivanja. Ograničavanje broja posjetitelja u osjetljivim zonama, usmjeravanje turističkih tokova, kontinuirano praćenje i prilagodba mjera ključni su alati za postizanje održivog balansa između zaštite prirode i turističkih aktivnosti. Korištenje prostornog kapaciteta kao osnovnog upravljačkog principa osigurava da broj posjetitelja ne premaši mogućnosti ekosustava parka. Upravljanje posjetiteljima može doprinijeti revitalizaciji regije kroz razvoj turističke infrastrukture i ponude koja se temelji na prirodnim i kulturnim resursima Lonjskog polja.

Potrebno je: osposobiti i zaposliti više lokalnog stanovništva za rad u sektoru turizma i održavanja infrastrukture, uz edukaciju u području upravljanja posjetiteljima i zaštite okoliša, osigurati financijska sredstva za očuvanje infrastrukture i provedbu edukativnih i promotivnih kampanja usmjerenih na podizanje svijesti o vrijednosti prirodne i kulturne baštine, surađivati s lokalnim zajednicama, nevladinim organizacijama, obrazovnim institucijama i privatnim sektorom kako bi se učvrstio kapacitet Parka za pružanje kvalitetnih usluga i održavanje infrastrukture. Održivo upravljanje posjetiteljima nužno je za očuvanje Parka prirode Lonjsko polje, a istovremeno može postati pokretač revitalizacije lokalne zajednice. Pravilnom implementacijom sustava posjećivanja, Park može postati primjer uspješne integracije zaštite prirode i kulturne baštine s održivim razvojem turizma, što će u konačnici koristiti svim dionicima.

„Pod punom odgovornošću vlastoručnim potpisom potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao preslikavanjem, kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristila sam tuđe radove navedene u popisu literature, ali nisam kopirala niti jedan njihov dio osim citata za koje sam navela autora i izvor te ih jasno označila navodnim znakovima. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spremna sam snositi sve posljedice uključujući i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovog rada.“

U Karlovcu, _____

Ime i prezime

7. LITERATURA

- 1) ANONYMOUS (2010): Prostorni plan Parka prirode Lonjsko polje - https://pp-lonjsko-polje.hr/wp-content/uploads/2019/05/2-Knjiga-II-Obrazlozenje_i_obvezni_prilozi-NN37_2010.pdf, (20.06.2024.)
- 2) ANONYMOUS(2014): Yellowstone National Park - https://www.nps.gov/yell/learn/management/upload/YELL_FD_508.pdf, (01.08.2024.)
- 3) ANONYMOUS (2018a): Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti prirode, Zagreb: Narodne novine d.d., 15/2018
- 4) ANONYMOUS (2018b): Što je zaštićeno područje - <https://bit.ly/3taObfw>, (20.06.2024.)
- 5) ANONYMOUS (2018c): Kruger National Park; Park Management Plan - <https://www.sanparks.org/wp-content/uploads/2021/06/knp-approved-plan.pdf>, (01.08.2024.)
- 6) ANONYMOUS (2018d): Smjernice za planiranje upravljanja zaštićenim područjima i/ili područjima ekološke mreže - https://www.haop.hr/sites/default/files/uploads/dokumenti/04_zasticena/smjernice/Smjernice_za_planiranje_upravljanja_MZOE_HAOP_2018.pdf (20.06.2024.)
- 7) ANONYMOUS (2019): Studija upravljanja posjetiteljima za Park prirode Lonjsko polje - <https://pp-lonjsko-polje.hr/wp-content/uploads/2020/01/Studija-upravljanja-posjetiteljima-za-Park-prirode-Lonjsko-polje-1.pdf>, (21.06.2024.)
- 8) ANONYMOUS (2022a): Kategorije zaštićenih područja - <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja>, (20.06.2024.)
- 9) ANONYMOUS (2022b): Banff National Park of Canada Management Plan - <https://parks.canada.ca/pn-np/ab/banff/info/gestion-management/involved/plan/plan-2022>, (01.08.2024.)
- 10) ANONYMOUS (2022c): Radio Novska.hr - Posjetiteljski centar "Crna roda Osekovo" - <https://www.radionovska.hr/zbivanja/u-parku-prirode-lonjsko-polje-otvoren-novi-posjetiteljski-centar-crna-roda-osekovo/>, (01.08.2024.)
- 11) ANONYMOUS (2023a): Zakon o zaštiti prirode, Zagreb: Narodne novine d.d., 155/2023

- 12) ANONYMOUS (2023b): Plan upravljanja Parkom prirode i područjem ekološke mreže Lonjsko polje 2023. - 2032. - <https://pp-lonjsko-polje.hr/wp-content/uploads/2023/05/Plan-upravljanja-Parkom-prirode-i-podrucjem-ekoloske-mreze-Lonjsko-polje.pdf>, (20.06.2024.)
- 13) MARTINIĆ I. (2010): Upravljanje zaštićenim područjima prirode, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Str.40-41. (21.06.2024.)
- 14) PEETERS, PM, S. GÖSSLING, J KLIJS, C MILANO, M NOVELLI, CHS DIJKMANS, E EIJGELAAR, S. HARTMAN, J HESLINGA, R ISAAC, O MITAS, S MORETTI, J NAWIJN, B PAPP, A. POSTMA, (2018): Research for TRAN Committee - Overtourism: impact and possible policy responses. - [/www.europarl.europa.eu/](http://www.europarl.europa.eu/), (01.08.2024.)
- 15) VUKALOVIĆ, J. (2016): Izazovi razvoja Ekoturizma, diplomski rad, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula, str.12 (21.06.2024.)
- 16) WEAWER, D. (2006): Sustainable tourism; Theory and practice - [https://www.academia.edu/34445755/Sustainable Tourism Theory and practice](https://www.academia.edu/34445755/Sustainable_Tourism_Theory_and_practice), (21.06.2024.)